

A MENTEELMI JOGRÓL.

TUDORI ÉRTEKEZÉS.

IRTA

DARUVÁRY GÉZA.

Benyújtott 1890. ápril 10-én.

A MAGYAR JOGHANZEGYLET
KÖNYVTÁRÁBÓL.

BUDAPEST, 1890.

NEUWALD ILLÉS KÖNYVNYOMDÁJA

granátos-utca 8.

SZEGEDI TUDOMÁNYEGYETEM
Jog- és Közjogi tudományi kar Könyvtára

342.5(439)

szám.

26(m)

SECRET
ALL INFORMATION CONTAINED
HEREIN IS UNCLASSIFIED
DATE 02-28-94 BY 15

A mentelmi jogról.

A magyar országgyűlés, a delegációk és a horvát országgyűlés tagjainak alkotmányjogi jogaikon kívül, melyek gyakorlása hivatásuk és kötelességük, két privilegiumjuk van. Az egyik az, hogy az általuk hivatásuk teljesítése közben szóval elkövetett jogsértések miatt jogi felelősségre nem vonhatók; a másik az, hogy ellenük azon idő alatt, míg az illető alkotmányos testületnek tagjai, csak azon testületnek beleegyezésével indítható vagy folytatható bünvádi eljárás. Az első privilegium, melyet felelőtlenységnek nevezünk, az anyagi s főleg a büntetőjognak alkatrésze; a másik, a sérthetelenség, a bünvádi eljárás jogáé.

E két jogot nálunk törvényben, törvénykezésben, irodalomban az illető testületek tagjai „mentelmi joga“ név alatt szokták összefoglalni. A kifejezés két irányban félrevezető. Egyrészt annyiban, hogy általa összefoglaltatik két jogszabály, melyeknek tartalma teljesen különböző s melyek csak leglationalis indokuknak hasonlósága által függenek össze, másrészt annyiban, hogy ezen kifejezés szerint a két privilegium az illetőknek subjectiv jogokat adna, a mi teljesen helytelen felfogása azon szabályoknak. A felelőtlen-ségből folyó subjectiv jog csak az lehetne, hogy az illetők bizonyos határok közt jogosítva lennének jogsértéseket elkövetni, ez azonban azon privilegiumnak nem tartalma; a sérthetelenségből folyó subjectiv jog ismét csak az lehetne: magát a bünvádi eljárásnak alávetni vagy nem; a mire az a privilegium szintén nem jogosítja fel az illető egyéneket. Valójában ezek az objectiv jog szabályai s helytelen következtetésekre vezet azokat mint subjectiv jogokat fogni fel.

Mindkét privilegium majdnem azonos tartalommal fennáll minden parlamentáris államban. Mindenütt egyszerre

létesültek a parlamentáris rendszerrel. Az egyetlen államban, hol parlamentarismus fokozatos és folytonos jogfejlődés eredménye. Angliában, ezek a privilegiumok és így, fokozatosan fejlődtek; a continentalis államokban, hol a parlamenti jogrendszer nem organicusan fejlődött, hanem egyszerre hozatott be, mint az elmélettől vagy idegen néptől eltanult minta-alkotmány, a parlamentarismussal egyidejűleg, mint annak szükségképi kiegészítő része, hozattak ezek is be.

Nálunk is ezek a privilegiumok mai alakjukban csak a parlamentaris államszervezet életbeléptetésével létesültek. A rendi alkotmány idejében az országgyűlés tagjai birtak ugyan kivételes jogállással, de mással mint most; kiváltságaik részben tágabb, részben szűkebb terjedelműek voltak, mint a maiak. Nem is azokon alapszanak ezek a privilegiumok, hanem a 67-iki országgyűlésnek egy azoktól eltekintő kijelentésén. A régi jogállapot különben kételyekre s az újabb országgyűléseken politikai küzdelmekre adott okot. A bizonytalanságnak s küzdelmeknek főleg az az iránti törvényhozás hiányossága és elavultsága adott okot. Az országgyűlési tárgyalások s a politikai küzdelmek sem rendezték az az iránti jogállapotot, mert az összeütközésre okot adó esetek politikai szempontokból tárgyaltattak s ha a vitát okozó eset engedmények útján el is simittatott, a kérdés jogi oldala tisztázatlan maradt. A régi jogállapot feltüntetésére előbb vizsgálni fogjuk: illetve-e a rendi országgyűlés tagjait felelőtlenség; azután: vajon mily egyéb privilegium illetve őket.

A magyar országgyűlés tagjainak privilegiumai a rendi alkotmány idején.

A felelősség kérdése nálunk csak újabb időben merült fel. Nem is merülhetett fel előbb, mert hisz a szóbeli jogsértéseket, melyeknek kivételes büntetlenségét állapítja épen meg a felelőtlenség, csak az újabb büntetőjog részesítette közelebbi figyelemben. A régibb magyar jog érzéketlen volt a szóval okozható jogsértések iránt; annak alapján vita tárgyát képezhette: lehet-e szóval nota infidelitatis elkövetni,

vagyis: a lázítás képez-e jogsértést (ez képezte a Wesselényi-féle viták egyik főpontját) s ugyancsak ennek alapján nem lehetett határozottan állítani, hogy a felség szóbeli sértése büntethető-e. (Vuchetich: Institutiones iuris crim. 211. l. és Pauler Büntetőjogtan II. k. 11. l. ennek bizonyítására a Martinovich-féle ítéletre hivatkoznak.) Kétségtelenül büntethető szóbeli jogsértés régi magyar jog szerint csak a blasphemia és a rágalmazás volt. Sőt a rágalmazás is eleintén csak akkor büntettetett, ha a bíróság előtti tárgyalás alkalmával követtetett el, s csak az 1649:94. t. cz. terjesztette ki annak büntetendőségét a nem bíróság előtt történt esetekre is. A mai büntetőjog ellenben számos szóbeli delictumot ismer. Ezen változás oka a szó hatalmának növekvése. Az által, hogy egyrészt a közlekedésnek s különösen a gondolat továbbításának tökéletesedése folytán meg van a lehetőség, hogy egy nyilatkozat úgy szólván rögtön az ország bármely részébe eljuthat, másrészt az által, hogy a hirlap irodalom elterjedése folytán minden jelentősebb nyilvános nyilatkozat s minden nyilatkozat, melyet valaki köztudomásra akar hozni, tényleg mindenhová eljut, ma hasonlíthatatlanul nagyobb hatás érhető el szóval, mint az előtt és így sokkal súlyosabban és érzékenyebben sértethetnek szóbeli nyilatkozatokkal is a jog védte javak. A jog feladatainak ezen változásából magyarázható, hogy a felelőtlenség kérdése csak ezen században merült fel, akkor, midőn egyrészt szüksége felmerült annak a jogi rendet szóbeli megtámadások ellen is jobban megvédeni, másrészt meg az országgyűlés az uralkodó népsouveränitási elméletek befolyása alatt tagjainak nyilatkozataikért való felelősségre vonását jogállásával ellenkezőnek találta. Természetes, hogy az országgyűlés rendtartását szabályozó régibb törvények, melyek oly időből valók, midőn a szóbeli jogsértések a jogban igen csekély szerepet játszottak, különböző magyarázatra adtak alkalmat s a felmerült ellentétek eldöntésére alkalmasak nem voltak. Az ez iránt tekintetbe jövő törvények az országgyűlési rendtartást szabályozó 1495:25. t. cz., 1507:12. t. cz., 1625:62. t. cz. s különösen az 1723:7. t. cz.

Az 1495:25 t. cz. az országgyűlés tagjainak köteletségévé teszi, hogy, mellőzve magánügyeiket, csak azon

ügyekkel foglalkozzanak, melyek eléjük terjesztetnek, még pedig mérséklettel, komolysággal és csendben.¹⁾ Az 1507:12. t. cz. azt határozza, hogy, ha valaki valakit az országgyűlésen bántalmaz, vagy az országgyűlés szabadságát megzavarja, hűtlenséget követ el s róla ott hozassék ítélet.²⁾ Az 1625:62. t. cz. szerint az országgyűlésen nyugalom uralkodik; ha valaki ez ellen szóval vagy tettel vétkezik: rögtön hozassék felette ítélet.³⁾

Ezek a törvények cselekvési szabályokat állítanak fel az országgyűlési tagok számára, s azok áthágását rögtön s az országgyűlés helyén megsabandó büntetéssel fenyegetik. Privilégiális ezen szabályokban az, hogy az országgyűlésen elkövetett jogsértések felett ott s rögtön hozassék ítélet. A büntetés mértékének megállapítása tekintetében nem állapítanak kivételt a közönséges jog alól. Máskép az 1723:7. t. cz.⁴⁾ mely legrészletesebben szól az országgyűlési rend fentartásáról. Ez, hivatkozva az 1495:25. t. cikkre, kötelességévé teszi az országgyűlés tagjainak, hogy magánemberek ügyeit mellőzzék, a köz-

¹⁾ „ipsi quoque (az országgyűlés tagjai t. i.) omissis quibuslibet privatis eorum rebus et negotiis, solummodo de his negotiis, quae coram eisdem proponuntur, cum moderamine et gravitate sub silentio tractent deliberent et concludant.“

²⁾ „si quis forte aliquem in ipsa Diaeta verberaret vel vulneraret, vel liberatorem Diaetae turbaret (quae nota infidelitatis est), talis, personalitater citari semper poterit, ibidemque iudicium de eo fieri valebit.“

³⁾ „Severissime autem sancitur, ut nullae contumeliae, manuum iniectioes in loco publici consessus et Diaetali admittantur, §. 1. Si quid autem eiusmodi perpetraretur, persona deliquens statim citetur. ac iudicium de illo celebretur, irremissibiliterque castigetur, §. 2. Comitium vero quiete ac iuxta publica Regni statuta peragantur.“

⁴⁾ „Praelati, Magnates et Nobiles ad eadem Juxta Articulum 1. Anni 1608. post Coronationem vocati .... Juxta Articulum 25. Uladislai Regis Decreti 2. Privatorum quibusvis negotiis praetermissis, de publicis cum moderamine et gravitate ac sub silentio tractare et deliberare, ... teneantur. Ut vero securitati Eorundem, ipsorumque Familiarium ac in Diaeta conquerentium et per hoc publicae Diaetali quieti consulatur; a quibusvis contumeliis, multo magis manuum iniectionibus in loco Diaetali. aut publici Consessus absteineatur, si quid autem eiusmodi perpetraretur, tales et etiam committentes; ex dictamine immediate praemissi Articuli, ad tertium citentur; ac iudicium de illis coram Tabula Regia Judiciaria celebretur, irremissibiliterque, Calumniantes quidem et Diffamatores, toties quoties in poena florenorum ducentorum, Parti laesae applicanda; Verberatores vero, vel Vulneratores poena Actus maioris potentiae castigentur: Praemissorum nihilominus malitiosi sub Diaeta Occisores, aut occidi procurantes, praevia tali Citatione, poena mortis cum exasperatione, condemnentur.“

ügyeket csendben és rendben tárgyalják; tiltatik minden szóbeli vétség és erőszakoskodás; ha ilyen mégis elkövetnék, a bűnös és a felbujtó is harmadnapra idéztessék s a kir. tábla ítéljen felettük; a rágalmazó annyiszor, mennyiszor 200 frttal, a testi sérelmet okozó a nagyobb hatalmaskodás büntetésével, a gyilkos sulyosbitott halálbüntetéssel büntetessék. Ezen törvény szerint az országgyűlésen elkövetett rágalmazás más szabályok alatt áll, mint a más-hol elkövetett; nevezetesen kivételes bíróság ítél felette, gyors eljárás útján s nagyobb büntetéssel sújtatik; más rágalmazás büntetése 100 frt. Továbbá különbözött még abban, hogy, míg más esetben a sértett nyujtotta be a keresetet, az országgyűlésen elkövetett rágalmazás esetében a királyi ügyek igazgatója.⁵⁾ Kétségtelen ezen törvény szerint, hogy az országgyűlés tagjait az a korlátlan felelőtlenség mint ma, nem illette; kérdés csak az lehet, vajjon abból, hogy a törvény az országgyűlésen elkövetett szóbeli jogsértések közül *csak a rágalmazásról* intézkedik, az következtetendő-e, hogy más szóbeli jogsértésekért való felelőséget ki akarta zárni, vagy pedig abból, hogy a törvény csak a rágalmazásról intézkedik *kivételesen*, az következtetendő-e, hogy más esetleges szóbeli jogsértés iránt a rendes jogot akarta érvényben hagyni. Ha az első következtetést tartjuk helyesnek, akkor a magyar országgyűlés tagjait a rendi alkotmány korában 1723 óta oly felelőtlenség illette, mint némely német állam Landstände-it ujjabb időben, hol egy vagy más büntett ki volt véve a felelőtlenség alól. Helyes azonban a második következtetés: a törvény nem akarta kizárni más szóbeli jogsértések büntetőségét. Következtethető ez egyrészt abból, hogy az egész 1723:7. t. cz. az országgyűlésen a rend fentartásáról szól és semmit sem tartalmaz, mi arra mutatna, hogy az országgyűlés tagjainak különösen kedvező jogállást akarna adni; továbbá a rágalmazást különösen erősen sújtja és így ép ellenkező elvet valósít meg, mint a mi a felelőtlenségben van, azt t. i., hogy az országgyűlésen mondott

---

⁵⁾ Így történt a 32—36-iki országgyűlésen a Tágen-féle esetben. L. a vádlelet azon országgyűlés irományai közt 30. sz. alatt.

szó súlyosabban ítélendő meg, mint a máshol mondott; végre azt, hogy a törvény csak a rágalmazásról szól, megmagyarázza az, hogy az az országgyűlési tárgyalások alkalmával a leggyakrabban előforduló jogsértés, s így ma is az, a melynél a parlamenti tagok felelőtlensége a gyakorlatban legérezhetőbb, az akkori magyar jog szempontjából pedig jóformán az egyetlen tekintetbe jöhető eset, mert, mint már említettük, csak annak s a blasphemianak büntetéséről volt gondoskodva a szóbeli delictumok közül. Azt tartjuk ennél fogva, hogy ez a törvény kivételt az országgyűlésen elkövetett szóbeli jogsértések iránt általában csak annyiban akart megállapítani, hogy kivételes bíróság elé rendelte azokat; azért, ha ezen törvény hozatala után a jogrend új eseteit létesítette a szóbeli jogsértések büntethetőségének, — a mi az 1878-iki büntetőtörvény hozatala előtt szokásjog útján is lehetséges volt, miután ezen törvény előtt nem állt fenn nálunk a büntetőjog terén a szokásjogot és az analogiát kizáró nulla poena sine lege-féle elv, — az 1723:7. t. cz. helyesen nem volt tekinthető akadályul azok alkalmazása ellen azért, mert a jogsértés országgyűlésen követtetett el.

A felelőtlenség kérdése annak az 1867-ki országgyűlésen történt megállapításaig, több ízben képezte országgyűlési tárgyalás tárgyát. Az esetek a következők:

Az 1807-iki országgyűlés alkalmával b. Vay Miklóst a főrendek házában 1807. június 17-én tartott beszédeért generálisi rangjától megfosztották; noha csakhamar visszahelyezték, az országgyűlés kérte a nádort, járjon közbe, hogy a „*securitas libertatis votorum Comitium*“ biztosítsák. Az országgyűlés azonban ekkor nem abban látta a sérelmet, hogy egy tagja nyilatkozatáért *felelősségre vonatott*, hanem abban, hogy *törvény útján kívül* vonatott felelősségre, „mert azok, kik az országgyűlés helyén súlyosabban vétkeznek, a királyi tábla ítélőszéke elé tartoznak.“⁶⁾ A ki-

⁶⁾ „Quum . . . illi, qui libertate Comitium abuterentur, aut in loco Comitium gravius delinquerent, Iudicio Tabulae Regiae subsint, profecto si delationibus Incurato non audito, expositione non investigata fides adhibetur, si Regnicolae propter dicta in publica Sessione prolata indignationem Regiam incurrerint, libertatem votorum in discrimen coniectum iri SS. et OO. dolebat.“ Az 1807. szept. 29. ülésből küldött ikenetben.

rály a nádor által biztosította az országgyűlést, hogy nem volt szándéka az országgyűlés törvényes szabadságát megsérteni. Ez esetben tehát az országgyűlés azt az álláspontot foglalta el, hogy az 1723:7. t. cz. nem felelőtlenséget ad az országgyűlés tagjainak, hanem csak kivételes bíróságot állapít meg.

Az 1832—36-iki országgyűlésen két ízben került szóba országgyűlési tagnak országgyűlésen mondott szóért való felelősségre vonása.

Az alsó tábla 1833. február 21-én tartott országos ülésén Tágen, a nagyváradi káptalan követe Beöthy Ödön egy állítására azt mondta: „hogy ezen előadásokat kereken tagadja.“ Ezért a tábla febr. 22. ülésén azt határozta, hogy Tágen ellen, ki nyilatkozatát nem akarta visszavonni, az 1723:7. t. cz. alapján actió indittassék. A királyi ügyek igazgatója a fiscus nevében be is nyújtotta keresetét a királyi táblához. (Országgyűlési irományok 30. szám alatt.) Az ügy azonban utóbb kölcsönös engedékenységgel elsimított s a kereset visszavonott.

Másként, mint ezen ügyben, vélekedett a felelőtlenségről ugyanezen országgyűlés alsó táblája a Wesselényi-féle ügyben.

B. Wesselényi Miklóst Szathmárvármegyének 1834. decz. 9-én tartott közgyűlésén az ürberi ügyek tárgyalása alkalmából tartott beszédeért a királyi ügyek igazgatója hűtlenségi perbe fogta. Ma ez nem tekintethetnék a mentelmi jog körébe tartozónak; akkor azonban, miután a követeket a megye látta el utasítással s így a megyegyűléseknek csakugy hivatása körébe tartozott minden politikai kérdés megvitatása, mint az országgyűlésnek, a megyegyűlésen mondottakért való felelősség teljesen ugyanazon szempont alá esett, mint az országgyűlésen mondottért való. Az alsó tábla jogi felfogása az ez ügyben a főrendekhez küldött 1. üzenet következő részében van összefoglalva. (Országgy. irományok, 271. sz.): „A KK. és RR. ezen történetet a törvény és szóllás szabadsága sérelmének tartják; ugyanis a törvény, s jelesen a Hármassz. T. K. II. része 69. és 72. czimjei a kir. Udvari Fő és Megyei törvényszékeken tilalmas vagy becstelenedő szavakkal élő,

az 1625:62. és az 1635:89. törvényczikkek pedig a közöszveülések helyein és az Országgyülesen valamely ócsárlásokat és méltatlankodásokat elkövető személyeknek mind büntetéséről, mind megítélések módjáról világosan rendelkezvén, s szabályaikat az 1723:57. t. cz. a Megyék gyüléseikre is azon nyilvános határozattal terjesztvén ki, hogy a vétkes mindjárt a Gyülés alatt hevenyében büntetessék meg; — ebből nyilván következik, hogy a gyülés elmúltával a közfenyítéknek s a vétség esete más Itélőszék eleibe való vonásának annál kevésbé van vagy lehet helye, mivel az 179⁰/₁:14. sarkalatos T. cikkely a Megyék törvényes önállását és hatóságát teljes épségben fenntartatni rendeli.“ Ennek alapján az alsó tábla feliratot akart a királyhoz intézni azzal a kéréssel, hogy a Wesselényi ellen indított per semmisíttessék meg. A főrendek azonban nem egyeztek ily feliratnak a királyhoz való intézésébe; egy részt, mert azt tartották, hogy „átlépné a törvényes korlátokat a törvényhozó testnek ama része, mely egyoldalulag törvényeket magyarázni, vagy pedig a fennálló Törvények oltalma alatt hozandó Itéleteket előre szabályozni akarná;“ (a főrendek 2. viszonzüzenetéből, irományok 291. sz.) másrészt, mert nem osztották az alsó tábla azt a véleményét, hogy a megyegyülesen vagy az országgyülesen mondottakért nem lehetne helye bünvádi eljárásnak. Ezen ügyben a két tábla 17 üzenetet váltott, a nélkül, hogy megegyezésre jutottak volna. Miután Wesselényi az országgyüles berekesztése után elítéltetett, a legközelebbi, 1839—40-iki országgyülesen az ügy újból felvétetett. Az alsó tábla a hozott ítélet megsemmisítését kívánta, míg a főrendek azt törvényesnek és helyesnek tartottak;⁷⁾ újból 5 üzenet váltatott eredménytelenül. Közbe egy királyi leirat⁸⁾ érkezett, mely ígérte a szólás törvényes szabadságának fenntartását, de egyszersmind szükségét kiemeli annak, hogy az, ki a törvényes korlátokat túllépi, a törvények értelmében meg-

⁷⁾ Nagy Ernő: „Meddig terjed az országgyülesi tag mentelmi joga“ című értekezésében azt állítja, hogy a főrendi tábla a Wesselényi eset alkalmazásával „elismerte a jog létét és szenvedett sérelmét.“ A váltott izenetek minden sora megezőfolja ezt az állítást.

⁸⁾ Irományok, III. kötet 156. lap.

fenyítették; majd Wesselényi királyi kegyelem útján szabadon bocsáttatott. Az alsó tábla nem látta ezekben elvei elismerését, de a jog fenntartására irányuló óvás mellett a vélt sérelem teljes mértékű orvoslását a jövő országgyűlés gondosságára bízta.

Az alsó tábla ezen a két országgyűlésen a megyegyűlésen mondottakért való felelőtlenséget a *violatio sedis* intézményéből akarta következtetni; a véleményük támogatására felhozott törvényczikkek, a H. K. II. rész 69. és 72. czikkei, az 1635:89. t. cz., az 1723:57. t. cz. mind arra vonatkoznak. Szükséges azért ezzel is foglalkozni. A *violatio sedis* eredetileg a bíróság méltóságának megsértése volt.⁹⁾ Ha valaki a bíróság iránt tiszteletlenséget tanusított, akár egyenesen a bíróságot, akár az előtt mást gyalázva, ezen *delictumot* követte el s 100 frt bírsággal sújtatott; sajtásága volt ezen büntetésnek, hogy „miután a vétkes a bíróság előtt állt és ott mindnyájok színe előtt vétkezett,¹⁰⁾ nem kellett külön idézés, hanem rögtön történt a perfelvétel s még ugyanazon ülésen kimondatott az ítélet; s eredetileg a bírság lefizetése előtt nem bocsáttatott el az elítélt (1435:7. t. cz., 1486:58. t. cz., 1492:67. t. cz., H. K. II. 69., 1635:89. t. cz.) Ezt a büntetést kiterjesztette oly szóbeli jogsértésekre is, melyek nem bíróság előtt követték el, az 1649:94. t. cz.;¹¹⁾ az 1723:57. t. cz. pedig a *violatio sedis* intézményét kiterjesztette a megyegyűlésekre oly módon, hogy az ott elkövetett szóbeli sértés is ott rögtön büntetessék meg a gyülekezet által. Ezek szerint tehát a törvény eleintén az egyes ellen irányuló szóbeli sértést, mint olyant, nem büntette, illetőleg csak akkor büntette, ha az bíróság előtt követtetett el, vagyis egy-

⁹⁾ Kelemen szerint (*Institutionis iuris Hungarici*, Budae 1818. IV. k. 298. l.) *Delictum mixtum, quo per indecens dictum vel factum in figura Judicii commissum eiusdem dignitas et sanctimonia laeditur; mixtum, quia per illud Iudicium ipsum semper, sed et privatus saepe laeditur.*

¹⁰⁾ Kelemen id. helyen.

¹¹⁾ *Articulus 89. Anni 1635. SS. et OO. renovant; et ad dehonestationes etiam extra Sedem Judicariam commissas, eodem modo praevia citatione acquirendas extendunt.*

szersmind, mint a birói tekintély megsértése is jelentkezett; később büntetéssel sújtotta az érzékenyebbé vált jog a szóbeli delictumot, mint olyat, ha nem bíróság előtt történt is: a megyegyűlésen mondottakat pedig egy sorba helyezte a bíróság előtt mondottakkal. A törvény tehát azt, hogy valamely szóbeli delictum bíróság előtt követtetett el, oly annyira súlyosító körülménynek tekintette, hogy eleintén csak az olykép súlyosított delictumot sújtotta büntetéssel. Hasonló felfogás azzal, mint a melyet az 1723:7. t. cz. mutat, midőn az országgyűlésen mondott rágalmat súlyosabban sújt, mint más rágalmakat. Teljesen kiforgatta tehát a 32—36-iki és 39—40-iki országgyűlés alsó táblája ezen törvényeket eredeti értelmükből, midőn azt vitatta, hogy a bíróság vagy megyegyűlés előtt elkövetett szóbeli delictum, ha különben, nem bíróság vagy megyegyűlés előtt elkövetve, súlyosabban büntetettnek is, azért, mert ott követtetett el, csak mint violatio sedis büntethető. Azt, hogy ezen kiváló helyen követtetik el, enyhítő körülménynek kívánta vétetni, holott a törvény eredeti értelme szerint az súlyosító körülménynek vétetett. Lehetségessé a törvényeknek ezen, ratiójuk ellen való magyarázata az által vált, hogy a jog szükségletei azon törvények hozatala óta megváltoztak. Az alsó tábla felfogása a törvény betűjéhez való ragaszkodás volt a törvény szelleme ellen.

A 32—36-iki országgyűlésen még egy ide vágó eset fordult elő: Balogh János barsi követ az alsó tábla 1835. jun. 22. ülésében a Wesselényi-eset tárgyalása alkalmából mondott szavaiért szintén hűtlenségi perbe fogatott. Ez is képezte tárgyalások és izenetek tárgyát, de miután a vád elejtetett, az ügy tárgyalása is abban maradt.

A 32—36-iki és 39—40-iki országgyűlés tárgyalásai, ha hiteles törvényt magyarázatra s így a kérdés végleges tisztázására nem is vezettek, annyit kétségtelenül mutatnak, hogy az országgyűlési tagok felelőtlensége nem képezte az akkori alkotmány részét; az alsó tábla vindicált ugyan az országgyűlés és megyegyűlés számára némi felelőtlenséget, — bár nem korlátlant, miután elismerte a felelősségre vonás lehetőségét a törvényben különösen kiemelt esetekben, — az országgyűlés másik háza azonban, valamint a korona, a

kivánt privilegiumot nem ismerte el s a bíróság sem ítelt a szerint.¹²⁾

Ha a rendi alkotmány korában felelőtlenség nem, de egyéb kiváltságok illették az országgyűlés tagjait; ezek különös védelem és sérthetetlenség, még pedig ez utóbbi kiterjedtebb mértékben, mint ma. Mindkét kiváltságot összefoglalva néha *salvus conductus* névvel is jelölték; szűkebb és sajátképi értelemben azonban csak a sérthetetlenség nevezetett *salvus conductus*nak; ily értelemben használja ezt a kifejezést az 1723:10. t. cz., mely külön említi a különös védelem s külön a *salvus conductus* megsértését. A különös védelem, melyet a törvény az országgyűlés tagjainak adott, abban állt, hogy az ellenük elkövetett bűntett különös erősen sújtott. Nevezetesen: a H. K. I. 14. szerint a ki országgyűlésre utazót megöl, hűtlenség bűnébe esik; az 1723:7. és 10. czikkek szerint, a ki országgyűlésre utazót, vagy ott lévő, vagy olyannak hozzátartozóját megver vagy megsebez, vagy megveret vagy megsebeztet, nagyobb hatalmaskodást követ el; az 1723:7. és 11. czikkek szerint pedig, a ki országgyűlésre utazót vagy ott jelen levőt vagy vele lévő családbeliét vagy szolgáját megöli, súlyosított halálbüntetéssel sújtatik.

¹²⁾ Azok, kik a felelőtlenség fennállását a rendi alkotmány korában vitatják, egyéb törvényekre is hivatkoznak. Nagy Ernő idézett értekezésében ez iránt hivatkozik az 1563:76. és az 1791:13. czikkekre. Az 1563:76. t. cz. azt mondja: „si quis Dominorum vel Nobilium aliquem illorum, qui in hac Dieta publice conquesti sunt, propter illas eorum querelas, occidendo vel damnificando laedere ausus fuerit: nota infidelitatis de facto condemnatus habeatur“. Ez a törvény gondoskodni akar arról, hogy veszcly nélkül lehessen a fő- és köznemesség tagjai ellen is panaszszal járulni az országgyűlés elé. Hogy ennek mi összeköttetése a felelőtlenséggel, beláthatlan. Az 1790/1:13-ik t. cz. szerint: „ad Dietam SS. et OO. citra omne ponendum impedimentum comparaturi, Dietaeque Negotia *legali* cum libertate pertractaturi sunt.“ Ez a törvény biztosítja a tárgyalások törvényes szabadságát; vagyis a tárgyalásoknak egyéb korlátjuk, mint a törvény ne legyen; az országgyűlés tagjait, egyéb uton, mint a törvény útján felelősségre vonni ne lehessen. Arról, hogy mily korlátot állít fel a jog, ez a törvény nem szól. Ugyanazt mondja ki ez a törvény specialis esetben, az országgyűlésre vonatkozólag, mint a mit ugyanazon, 1790/1-iki országgyűlésen hozott egyéb törvényezikkek, nevezetesen a 10., 11., 12., czikkek általánosságban, hogy a törvényhozói, bírói és végrehajtó hatalom in sensu Legum gyakoroltassék.

Ezt a különös védelmet azonban a törvény nem csak az országgyűlés tagjainak adta; megillette az az 1486:15., az 1492:56., az 1723:10. czikkek értelmében minden nemes embert; az 1462:2. t. cz. 9. §-a, az 1492:70. t. cz. az 1495:4. t. cz., H. K. I. 14., az 1723:10. és az 1723:11. czikkek értelmében a bírákat, midőn hivatalukban jog szerint és tényleg eljárnak; továbbá ugyanezen czikkek s az 1715:55. t. cz. szerint a kir. kamara tanácsosait, a kir. ügyek fő és aligazgatóját, az ország zászlóseit, a főispánokat, szintén midőn hivatalukban járnak el; az 1495:4 t. cz., s a H. K. I. 14 szerint a perlekedőt, ki peres ügyeiben bírósághoz utazik; továbbá az 1563:76. t. cz., az 1647:114. t. cz., az 1723:10. t. cz. és az 1723:11. t. cz. szerint az országgyűlésen panasztevőket panaszuk miatti bántalmazás ellen, az 1723:10. és 11. t. czikkek szerint a szökevény parasztok vagy katonai kihágások miatti vizsgálatra utazókat utazásuk, ott tartózkodásuk s visszajövetelük tartama alatt.

Az ok, a miért a jog ezen különböző személyeknek különös oltalmat adott, különböző volt, s innen van, hogy a felhozott esetek némelyikében a jog ma is ad különös védelmet, másokban nem.

A nemesek bántalmazásának súlyos büntetését indokolja a rendi állás; szolgált a védelem „ad conservandam patriae nobilitatis praerogativam“ (1723:10. t. cz.) s azért is ez a jogegyenlőség behozatalával eo ipso megszűnt.

A bírák és egyéb közhivatalnok védelme nem az állással járó méltóság, hanem a tiszti tevékenységükben nyilvánuló állami akarat védelme volt; ezért nem bármikori bántalmazásuk sujtatott különös súlylyal, hanem csak hivatalos eljárásuk közben való bántalmazásuk. Ezen szabály indoka s így maga a szabály is a mai jogrendszerben is fennáll. A peres ügyekben a bírósághoz utazó perlekedők védelmének indoka nem az, hogy az azokat bántalmazó személyükben egyéb javat is sértene, mint a nemes bántalmazásánál a nemesi praerogativát, hivatalnoknál az állam tekintélyét, esetleg akaratát, hanem az, hogy az illető személyek különösen ki voltak téve magánosok általi bántalmazásnak s így védelmükre a jog különösen erős fenyegetést tartott szükségesnek; ez tehát rendőri természetű intézkedés, mely

alapult a régi büntető jogon átvonuló elrettentési elméleten. Ugyanezen jelleggel bir az országgyűlés tagjainak s hozzátartozóinak, továbbá az országgyűléshez panaszszal fordulóknak különös védelme; hogy ez nem hivatásuk védelme, mutatja az, hogy nemcsak akkor védetnék, midőn hivatásukban eljárnak; hogy nem az állásukkal járó méltóság védelme, mutatja az, hogy hozzátartozóikat és szolgálóikat is illeti. Ez is elrettentésen alapuló szabály, melynek czélja: „ut . . . securitati Eorundem, ipsorumque Familiarium ac in Diaeta conquerentium et per hoc publicae Diaetali quieti consulatur“ (1723:7. t. cz.) Innen van, hogy a mai büntetőjog, mely sem nem alapszik az elrettentésen, sem nem állapítja meg büntetési tételeit rendőri czélokra való tekintettel, ezeket a szabályokat nem ismeri.

A rendi országgyűlés tagjainak ez a privilegiuma tehát semmi összeköttetésben nincs a mai mentelmi joggal, melynek legisationalis indoka az országgyűlési tagoknak hivatásuk szabad teljesítését lehetőségessé tenni. Mégis az 1881-84-iki országgyűlésen vitattatott ezen privilegiumnak ma is érvénybenléte s kívántatott egy konkrét esetben annak alkalmazásba vétele. Az az iránt határozati javaslatot benyújtó képviselő indokolta azt azzal: „hogy az országgyűlés és annak minden tagja az állam föntségének részese. Ez az országgyűlés minden tagjának levetközhetetlen jellege, melylyel bir a házon belül és a házon kívül, mindaddig, míg megbízása tart. Mentelmi jogunk törvényes alapja jóformán egyedül ezen törvényben (1723:7.) fekszik“ (A képviselőház 1884. ápril 4-iki ülésében.) A képviselőház azonban a határozati javaslatot nem fogadta el.

A tulajdonképeni *salvus conductus* az országgyűlés tagjait a bűnvádi eljárás terén megillető kiváltság; hasonló a mai sérthetetlenségükhöz. Ez nem törvényen, hanem szokáson alapult. Megerősítette az 1723:10. t. cz., mely szerint nagyobb hatalmaskodást követtek el a „*Litterarum salvi conductus violatores*“, ¹³⁾ mi értetett nemcsak

¹³⁾ Quod intelligendum est de salvo Conductu publico a Regia Maiestate alicui Personae dato: aut in et ad Diaetam clargito, idque a die motionis ad reditum usque, ad Diaetam Vocatorum vel Ablegatorum, si scilicet in Persona, vel rebus apud se

az egyeseknek a király által adott *salvus conductus*ról, hanem az országgyűlés tagjait általán illető *salvus conductus*ról. Ennek tartalmáról némi felvilágosítást a megsértésének orvoslása tárgyában az 181 $\frac{1}{2}$ -ki országgyűlésen folyt tárgyalások adnak. Ekkor az országgyűlés két háza által egyezőleg a *salvus conductus* által adott védelem úgy magyaráztatott, hogy ha az országgyűlés tagja vagy a vele levő hozzátartozója a törvény ellen vétkezne, ellene eljárás csak a királyi tábla előtt s csak az országgyűlés elnökeivel való megegyezés után indítható. Az eset, melynek alkalmából a tárgyalások folytak, az volt, hogy gróf Desseöffy József lakásán Sándor Mihályt gr. D. J. ügyvédjét, a ki, — noha az országgyűlés által nem ismertetett el távollevő követjének, — el volt látva gróf Desseöffy István megbízó levelével, kancellariai rendelet alapján a pozsonyi alispán, szolgabíró és pozsonyi kapitány vezérlete alatt fegyveres emberek elfogták.

Az országgyűlés felfogását ezen ügyről s a *salvus conductus*ról általában az alsó tábla ez iránti izenetének¹⁴⁾ következő részei tüntetik fel:

„In quo se SS. et OO. laesos et in persona exponentis Comitibus peculiaribus quoque Literis Regalibus ad Diaetam evocati, salvum Conductum violatum; praerogativam suam et exemptionem a Jurisdictione Comitialis loci conculcatum sentiunt, est: quod incaptivatio Michaelis Sándor, in hospitio Diaetalis Abligati constituti, cum violenta invasione et effractione ipsius hospitii, *inconsultis Praesidibus, quibus relate ad Commembra Diaetae, ipsorumque familiares, omnis localis Jurisdictio subordinata est, neque sine eorum praescitu et consensu suscipi quidquam potest*, in absentia Exponentis, ne ipsius quidem incaptivatorii Mandati communicatione praemissa, attentata habeatur... Etiam si enim M. Sándor (quod suo legali via hactenus non constat) gravissimi facinoris reus foret, et Comes Josephus Desseöffy protectione ejusdem in Leges deliquisset, ideo

---

habitis scienter et dolose violentur facto et non solo dicto. *Szegedi*: Tripartitum Juris Ungarici Tyrocinium. Tyrnaviac. 1734. l. 102 l.

¹⁴⁾ Azon országgyűlés irományai közt 83. sz. a.

tamen praerogativa Comitiorum et Jus Salvi Conductus, commissa violentia non minus laesa existerent. Ita enim Jure praescriptum est, ut, *si membrum Diaetae in Leges qualitercunque peccet, eatenus coram considente Tabula Regia, praevia ad triduum Citatione conveniatur et legali Juris ordine vincatur*; praeter hanc viam autem per neminem et nullo sub praetextu possit impune molestari.

Cum ipsa Diaeta, illiusque Commembra Jurisdictioni Magistratus Comitialis Loci subordinari nequeant, et Leges Regni, quemadmodum Exercitium potestatis Judiciariae, Tabulae Regiae, ita curam Politicae in respectu ipsius Diaetae, Praesidibus és respective Agasonum Regalium Magistro detulissent, deque horum Exercitio statuendi Activitas ad Comitiam pertineret; suapte fluit, Magistratum Comitialis Loci in iis, quae Diaetae commembra respiciunt, autoritate officii sui agere nihil posse, verum cuncta ad Praesides Diaetae referre debere.

Utrum Comes Deseöffy facto suo violentam illam proceduram, quae obiectum Querelae constituit provocaverit? quaestionem hic subversantem non dirimit; etiamsi enim Diaetali praerogativa abusus fuisset, et in Leges impigisset, remedium non Invasione hospitii, nec penes localem Magistratum disponi, verum facta Praesidibus Diaetae (quod eodem temporis impendio, quo Vice Comes inviatus exstitit, fieri potuit) insinuatione, idem ad reddendam facti rationem ad exigentiam toties provocati art. 7:1723. praemissa ad tertium citatione, conveniri debuisset.

Ezen felfogás alapján az országgyűlés azt kívánta, hogy a salvus conductus megsértői ellen az 1723:10. t. cz. alapján kereset indíttassék, majd meg; midőn a királyi táblához érkezett királyi leirat eltiltotta ezen per folyamatba vételét, kérte a királyt, hogy vagy vonja vissza a tilalmat, vagy más módon orvosolja a sérelmet.

Az ez iránti feliratra érkezett válaszban a király nem vonja ugyan vissza a tilalmat, hanem igéri, hogy a helytelenül eljárókat meg fogja feddeni. (Irományok 160. sz.) Az országgyűlés többsége ez után nem tartott szükségesnek egyéb lépéseket, de jegyzőkönyvbe iktatta azt, hogy nem tartja azt az elvet, mely a királyi leirat értelméből kivehető,

hogy a törvény ellen sértő hivatalnokokat csak a király vonhatja felelősségre, hanem azt tartja, hogy azok az ország törvényei szerint büntetendők.

Miután a *salvus conductus* ezután az alkotmány helyreállításáig nem tárgyalatott, az országgyűlés tagjait a bűnvádi eljárás terén megillető privilegium, ugymint azok felelőtlensége, legujabb időkig szabatos meghatározás nélkül maradt.

A mai mentelmi jog forrásai.

Mai alakjában a mentelmi jog az 1867-iki országgyűlés idején létesült, még pedig függetlenül az előbbi eziránti magyar jogtól. Az e körül folyó országgyűlési tanácskozások alkalmával történt ugyan általánosságban hivatkozás arra, hogy az országgyűlés tagjait a rendi alkotmány korában is illették privilegiumok, de a mentelmi jogot képező szabályok tartalmilag a régi magyar jogra való tekintet nélkül állapították meg. Új dolgot képeztek a magyar alkotmányban. A szó is akkor keletkezett. Szabályai átvétettek más államok jogából.

A delegatiók tagjaira a mentelmi jogot az 1867:12. t. cz. 47. §-a állapította meg. Az országgyűlés tagjaira nézve törvény nélkül lépett életbe. A gyakorlat támaszkodott egyrészt az idézett paragraphusnak per analogiam alkalmazására, másrészt az országgyűlés házainak nyilatkozataira és ministeri rendeletekre.

Az alkotmány visszaállítása után az országgyűlés képviselőháza először 1867. febr. 4-iki ülésében foglalkozott ezzel a tárggyal; alkalmat rá az adott, hogy Maróthy László képviselő házában katonaság házmotózást tartott. Erre vonatkozólag a ház a következő határozatot hozta: „A képviselőház a kormány ezen eljárására nézve rosszalását határozza; jövőre hasonló esetek ellen az országgyűlés függetlenségének érdekében tiltakozik s elvárja, hogy mind a jelen esetben, mind előfordulható más esetekben, minden lehető eljárás csak a törvényes birói hatóságok útján, az országgyűlés tagjai irányában pedig a menevédek s az illető ház jogainak megtartásával fog intéztetni.” Indokolta ezt a ha-

határozatot a benyújtó képviselő azzal, hogy „mindnyájan óhajtjuk azon minden parlamentben meglévő szokás alkalmazásba vételét, mely azt tartalmazza, hogy a képviselők irányában elfogatásnak és más hasonló birói eljárásnak a ház beleegyezésével s előleges engedelmével kell történnie.“

Az első eset, melyben az ezen határozatban kívánt privilegium gyakorlatba vétetett Bösörményi László immunitása felfüggesztésének kérése volt. (Irományok 146. sz.) A kir. ügyek igazgatója épen a képviselőház ezen határozatára hivatkozva engedélyt kért a bűnvádi eljárásnak ellene való megindítására. A képviselőház engedélyező határozatának indokolása gyanánt (nem önálló nyilatkozatkép, mint némelyek kívánták) általános elveket állapított meg az iránt, hogy mily privilegiumok illetik az országgyűlés tagjait. A háznak ezen, 1867. november 18-ikán hozott határozata a következő:

„Az országgyűlési tag sérthetlensége két irányban jut gyakorlati érvényre, t. i.

1. hogy, a mit az országgyűlési tag, mint olyan, a házban és a házon kívül mond vagy tesz, azért csak az országgyűlés, és pedig annak azon háza által vonathatik feleletre, melyhez tartozik;

2. hogy a mit az országgyűlési tag nem mint olyan és nem törvényhozói hivatásának gyakorlása közben mond vagy tesz, azért csak a ház engedelmével vonatbatik közkereset alá, s a tettenérés esetét kivéve, csak a ház előleges engedelmével zárathatik el.

Amaz biztosítja az országgyűlési tanácskozás szabadságát kívülről származó minden nyomás ellenében. Emez biztosítja a törvényhozó testület épségét arra nézve, hogy tagjai az ügymenet és törvényhozói tevékenység sérelmére el ne vonassanak törvényhozói tisztük gyakorlásától s ne gátoltassanak a törvényhozásban való részvétben se a hatalom, se bizonyos czélokra felhasznált, vagy sugalmazott egyének által.

E szerint csak arra van hivatva örködni a törvényhozó testület, hogy a törvény álczája alatt megkísérlett erkölcsi és anyagi nyomás és zaklatás ellen védve legyen minden egyes tag.“

Ezután még azt is megállapítja ez a határozat, hogy konkrét esetben, ha kéretik a sérthetlenség felfüggesztése, mily szempontok szerint járjon el a képviselőház a felfüggesztés megadása vagy megtagadása iránt. Ezek természetesen nem jogszabályok.

Ez a határozat, mely nem is szabatos, nem is kimerítő, sőt a sérthetlenségre vonatkozó pontjában egyenesen mást mond, mint a mit mondani akar, képezi maig alapját az országgyűlési tagok mentelmi jogának.

A főrendiház is az első eset alkalmából, melyben egy tagja mentelmi jogának felfüggesztése kéretett, „törvények, sőt előzményül szolgáló esetek teljes hiányában szükségesnek tartotta bizonyos általános elveknek előleges megállapítása és elfogadásába ereszkedni, melyek e tárgyra vonatkozó véleményének irányadásul szolgálhatnának.“¹⁵⁾ A felállított elvek azonban nem a privilegiumok jogi tartalmáról, hanem a sérthetlenség által a főrendiháznak adott jog mikénti alkalmazásáról szólnak s így a jogi kérdésekre semmi felvilágosítást nem adnak.

A fent idézetten kívül van még néhány képviselőházi határozat s néhány ministeri rendelet, melyek a mentelmi jogra vonatkozó szabályokat tartalmazzak. Ilyenek név szerint a képviselőháznak 1876. okt. 9-iki 1878. május 24-iki 1878. decz. 9-iki, 1883. febr. 17-iki és 1889. ápr. 10-iki határozatai; továbbá az 1878. decz. 18-iki 34,794. sz. a., 1884. decz. 23-iki 56,440. sz. a., 1885. márcz. 17-iki 7063. sz. a. és az 1889. máj. 8-iki 18050. sz. alatti igazságügyministeri rendeletek.

Hogy az ezen képviselőházi határozatokban és ministeri rendeletekben foglalt szabályok nem jogszabályok még magukban, alkotmányunk azon sarkalatos tételéből következik, hogy jogszabály csak törvény alakjában hozható. Kötelező voltukat csak tényleges gyakorlatba vételük állapította meg s így csak annyiban érvényesek, a mennyiben tényleg gyakorlatban vannak. A jogalkotás ez a módja annyiban sajátságos, hogy itt a minden jogszabályban elő-

¹⁵⁾ A mentelmi bizottságnak az 1867—72. országgyűlés főrendiházának iró-mányai közt 223. sz. a levő jelentéséből.

forduló két elem: a jogi gondolat és a kötelező akaratnyilvánítás, hogy az illető gondolat jognak tekintessék,¹⁶⁾ más-más közegtől és más módon állapított meg. A szabály a ministeri rendeletekben, illetve képviselőházi határozatokban foglaltatik, a kötelező akaratnyilvánítás a bírósági tényekben. A szabály *expressis verbis* van kifejezve, a kötelező akarat *concludens* tényekben. A jogalkotásnak ez a módja ép annyira különbözik a törvényi jogtól, melynél mind a szabály, mind a kötelezési akarat *expressis verbis* van kifejezve, mint a szokásjogtól, melynek ismét ugy a szabály, mint a kötelezési akarat *concludens* tényekben foglaltatik. A mai magyar jogban azonban ily jogalkotás nem példátlan: a sajtó eljárás, a büntető eljárás szabályai hasonlóan képződtek.¹⁷⁾

Kétségtelen, hogy ugy a jogbiztonság, mint az alkotmányosság szempontjából egyaránt nem kívánatos a jogalkotás ezen módja; a jogbiztonság szempontjából nem, mert mindig kétséges lehet, vajon és mily mértékben alkalmaztatik valamely határozat vagy rendelet; az alkotmányosság szempontjából nem, mert annak egyik főelve, hogy a kormány jogalkotás jogával nem bír, másik főelve, hogy a bíróság a törvény és a törvényerejű szokás szerint tartozik itélni. Nem indokolható egyébvel, mint az alkotmányos jogélet ideiglenes félbeszakadása okozta nehézségekkel.

A felelőtlenség mai érvényében

Az a jogszabály, melyet felelőtlenségnek nevezünk, azt állapítja meg, hogy bizonyos alkotmányos testületek tagjainak hivatásuk körében tett nyilatkozatai felelősségtől

¹⁶⁾ Minden jogszabály ezen két elemére vonatkozólag I. *Laband*: Staatsrecht des deutschen Reiches II. k. 5. l. és *Binding*: Handbuch des deutschen Strafrechts, I. k. 197. l.

¹⁷⁾ Rokon képződésűek ezekkel a Hármaskönyv s az Országbirói értekezletben foglalt jogszabályok, *Zlinszky* (Magyar magánjog 3. kiadás 39. l.) szerint: „ezek a magyar magánjog oly különleges kútfői, melyek nem szoríthatók a többi kútfők keretének egyikébe sem” — a mi persze jellemzőbb a kútfők elméletének hiányosságára, mint az illető forrásokra.

mentesek. Ezen szabály tüzetes meghatározása céljából megvizsgálandó: mely személyekre terjed ki ez a mentesség, mely nyilatkozatokra s hogy mi értendő felelősségtől való mentesség alatt.

I. Mely személyekre vonatkozik a mentesség? Kétségtelenül a magyar, illetve magyar-horvát országgyűlés két házának és a magyar és osztrák delegációknak tagjaira. Hogy az osztrák delegáció tagjaira is vonatkozik, világosan kimondja az 1867: 12. t. cz. 47. §-a; midőn a felelőtlenséget a bizottságok tagjaira állapítja meg.¹⁸⁾ Kétséges lehet, vajon kiterjed-e a felelőtlenség a horvát országgyűlés tagjaira. A képviselőház egy alkalommal, csak mellékesen ugyan, azon véleményének adott kifejezést, hogy kiterjed.¹⁹⁾

A felelőtlenség azonban csak a felsorolt testületek tagjaira terjed, nem egyszersmint azokra, a kik, a nélkül, hogy tagjai lennének, ott szólás jogával bírnak. Tehát nem terjed ki a delegációban felszólalni jogosult közös és magyar ministerekre akkor sem, ha ez utóbbiak tagjai lennének a magyar országgyűlés valamely házának, mert nem mint országgyűlési tagok, hanem mint ministerek bírnak jogosultsággal felszólalni; szintugy nem terjed ki az országgyűlésen felszólaló ministerekre, ha nem tagjai az országgyűlésnek, illetve nem az országgyűlés azon házának, melyben szólnak; tehát nem védi a felelőtlenség a képviselőházban mondott szavait azon ministernek, ki a főrendiház tagja s nem a főrendiházban mondott szavait azon ministernek, ki a képviselőház tagja.

¹⁸⁾ A büntetőtörvénykönyv 19. §-a csak a közöszgyek tárgyalására kiküldött bizottság tagjainak mentelmi jogáról mondja, hogy nem akarja érinteni; de bizonyára nem akarta, ez által megszüntetni az osztrák bizottság tagjait az 1867: 12 t. cz. szerint megillelő felelőtlenséget, aminthogy azt ezen tezik szerződészerű jellegénél fogva nem is tehette. A btk. 163. §-a a hivatásának szabad gyakorlatát gátló erőszak ellen, 269. §-a a rágalmozás és becsületsértés ellen az osztrák bizottság tagjait is oltalmába veszi; ellenben törvényes joga elleni lázítás ellen csak a magyar bizottságot védi (173. §)

¹⁹⁾ F. K. képviselő sérthettségének felfüggesztése kéretelt; a ház a mentelmi bizottságnak (a 75—78-iki országgyűlés képviselőházának iratai között 850 sz. a levő) véleménye alapján 1878. május 24-iki ülésében a felfüggesztést megtagadta, mert ugy találta, hogy a vétséget F. K. mint horvát képviselő hivatása körében követte el.

II. Ezen személyek mely nyilatkozataira terjed ki a mentesség? Azokra, melyeket hivatásuk teljesítése közben tettek. Hivatásuk pedig az, hogy részt vegyenek azon testületnek, melynek tagjai, munkájában, azon testületnek alkotmányadta jogai és kötelességei érvényesítésében. Az, hogy az illetők valóban hivatásuk teljesítésében járjanak el, két feltételhez van kötve: az egyik az, hogy az illető testületek alkotmányos jogkörükben járjanak el; a másik, hogy a testület tagjai a testület ilyennemű munkálkodását valószínűsítsák meg. A privilegium azonban nemcsak ekkor véd, — hisz ekkor nincs is szükség privilegiumra, — hanem véd mindannyiszor, valahányszor a nyilatkozat alakilag az alkotmányjog értelmében megalakult testület munkájában való részvét gyanánt jelentkezik. Valahányszor tehát a testület tagja a testület vagy egy bizottságának ülésében határozat hozatalánál szavaz, vagy a testülethez (nem ha ülés alatt magánbeszélgetésben egyesekhez) szól, — akár illette a ház szabályai értelmében a szó vagy sem, — vagy a testülethez, mint annak tagja, írásbeli nyilatkozatot nyújt be, vagy annak megbízásában eljár, védi a felelőtlenség. Az valjon a szavazás által létesített határozat által a testület nem-e lépte át jogkörét s nem-e követett el jogsértést²⁰⁾, valjon a felszólalás vagy szavazás tartalma és a

²⁰⁾ Az 1867: 12. t. cz. 47. §-ának szó szerinti értelmezése szerint ugyan ellenkező eredményre lehetne jutni, arra t. i., hogy a privilegium nem terjed ki azon esetre, ha az illető testület jogkörét túllépi: A szerint t. i.: „A bizottságok tagjai a jelen határozat szerint közösekül kijelölt ügyeknek tárgyalása közben tett nyilatkozataikért, feleletre soha nem vonathatnak;“ tehát, ha a bizottságok nem „a jelen határozat (az 1867: 12 t. cz.) szerint közösekül kijelölt ügyek“ tárgyalásával foglalkoznak, vagyis nem maradnak jogkörükön belül, a tagok nyilatkozataikért, ha azokban delictum foglaltatnék, felelősségre vonhatók. *Binding* is, a német jog értelmében azt tartja, hogy a felelőtlenség az országgyűlés tagjait csak akkor illeti, ha az országgyűlés jogkörén belül marad: „Würde eine deutsche Kammer eine Stellung usurpiren, die ihr verfassungsmässig nicht zukommt, etwa die einer Constituante, erklärte der Reichstag etwa den Kaiser für abgesetzt, so wäre solche Abstimmung durch das Privileg nicht gedeckt: denn die so stimmende Versammlung wäre nicht der Reichstag im Sinne der Reichverfassung.“ (Handbuch des Strafrechts I. 674.) Ez a felfogás azonban ellenkezik a privilegium ratiójával; ha az országgyűlés szabad tárgyalása érdekében nem tűrhető, hogy az egyes tagok azon belüli eselekvősége felett a bíróság ítéljen, úgy még kevésbé ítélhet a bíróság a testület határozatainak jogossága, e tisztán közjogi kérdés felett. A parlamentararis államrendszer

nyilatkozó szándéka szerint csakugyan hivatásteljesítés-e közömbös. A privilegium ép abban rejlik, hogy oly tartalmu nyilatkozat is, mely nem tartozik a hivatás teljesítéséhez, hanem a mely csak azon alkalomból tétetett s melyet a nyilatkozó nem hivatásteljesítés céljából, hanem egyéb, ha mindjárt bűnös szándékkal is tett, felelőtlen, ha csak alakilag mint az illető testület akár jogszerű, akár nem jogszerű működésében való részvét jelentkezik,²¹⁾ vagyis ha a nyilatkozat a testület vagy bizottság ülésében vagy annak megbízásából tétetett.

E szerint nem védi a felelőtlenség az alkotmányos testület körében a felelőtlenség oltalma alatt tett nyilatkozat közzétételét, akár származzék a közzététel a nyilatkozó országgyűlési tagtól, akár mástól; mert az ily közzététel, még ha a nyilatkozótól származik is, nem jelentkezik az illető testület munkájában való részvét gyanánt. Más kérdés azonban, hogy egyéb privilegium nem védi-e a parlamentararis nyilatkozat közzétételét. Nálunk az 1848:18. t. cz. 14. §. szerint: „ki az országgyűlés, a törvényhatóságok, mindenféle törvényszékek és törvény által alkotott egyéb testületek iratait s azok nyilvános üléseit *hiv szellemben és igazán* közli, ellene a közlöttek tartalma miatt kereset nem indíthatik.“ Az országgyűlési tárgyalások hű közlésének ez a felelőtlensége meg van több continentalis állam jogában is. Tulnyomó vélemény szerint azonban, „egy, a tárgyalások összefüggéséből kiszakított, tendenciosusan külön lenyomtatott beszéd, még ha a beszéd tartalma szóról-szóra adatnék is vissza, nem tekinthető országgyűlési tárgyalás-

---

ép azon a várákozáson alapul, hogy a parlament nem fogja tullepni jogkörét; ha tenné, felbontaná az állami jogrendet, s a jogsérelem a jog alapján nem volna megterolható.

²¹⁾ „Also selbst wenn festgestellt werden sollte, dass ein Mitglied des Reichstags oder eines Landtags den zweifellosesten Missbrauch mit seinem Beruf getrieben, dass es mit klarem Bewusstsein und reiflicher Ueberlegung rechtsverletzende und verbrecherische, zum Berathungsgegenstande überdies gar nicht einmal in Beziehung stehende Aeusserungen gemacht habe, durch die Toga des Volksvertreters, die es zum Zweck jenes verbrecherischen Angriffs umgeworfen hatte, bleibt er gefeit gegen alle Ansprüche der Strafjustiz, und wenn nicht Ordnungsruf eintritt, des verletzten Rechtsgefühls.“ *Heinze*: Die Strafflosigkeit parlamentarischer Rechtsverletzungen. Stuttgart 1879. 8. l.

ról való jelentésnek.“²²⁾ Ott, hol a közzétételnek ily külön privilegiuma nincs, mint Angliában, a közzétevő felelős a közzétett nyilatkozatért, ha mindjárt a parlament tagja maga teszi is közzé saját beszédét.²³⁾

Az, hogy az országgyűlés tagjának hatásköre csak az országgyűlésen belüli szereplésre szorítkozik, nálunk nincs általánosan elismerve. Azt tartják, hogy az országgyűlés tagjának, különösen pedig a képviselőnek, nemcsak az a hivatása: részt venni a ház munkájában, hanem az is: a házon kívül politikailag szerepelni, különösen pártértekezleteken részt venni s választó kerületében gyűlések előtt tartott beszédek által az érintkezést a választókkal fentartani, illetőleg előttük működéséről számot adni; ezen felfogás következménye ismét az a vélemény, hogy a pártértekezleten vagy a választói előtt tett nyilatkozata a képviselőnek szintén a felelőtlenség oltalma alatt áll. Egy esetben a képviselőház is azon véleményének adott kifejezést, hogy a pártértekezleten mondott szóra. sőt még annak közzétételére is kiterjed a felelőtlenség.²⁴⁾

²²⁾ A porosz főtörvényszék 1876. július 28-án kelt ítéletéből, l. Goldammer, Archiv 1876, 534. l. Az osztrák főtörvényszék ellenben 1882. jul. 16-iki ítéletében ugyanezen kérdésben ellenkezően ítelt. A parlamentarizmus tárgyalások közzétételét illető privilegium iránt l. *Heinze* id. értekezését. *Kissling*: Die Unverantwortlichkeit der Abgeordneten, Wien, 1882.; Dr. *Jacques*, Gerichtshalle Nr. 26. 1892. *Binding*: Handbuch des Strafrechts I. k. 680. l. *Heinze*, ki azt tartja: „das Schlimmste und Anstößigste an parlamentarischen Skandalenszenen sind sicher nicht die Vorgänge im Haus, sondern der Wiederhall, die Wirkungen und Nutzenwendungen ausser dem Haus,* a közlésnek ezt a szabadságát tartja megszorítandónak.

²³⁾ l. May: Az angol parlament és eljárása. Pest, 1861. 63. lap.

²⁴⁾ F. K. horvát képviselő egy horvát pártértekezleten egy alispánság tiszti karát büntetendő cselekmények elkövetésével vádolt; ezen beszéde hirtapilag közzétételt: utóbb pedig az alispánnak a vádra való feleletével F. K. újabb cikkekben polemizált. Ezen alapon az alispán rágalmazás miatt bünvádi eljárást kívánt F. K. ellen indíttatni, s miután F. K. a magyar-horvát országgyűlés tagja volt, kéretelt mentelmi jogának felfüggesztése. Erre vonatkozólag a mentelmi bizottság véleményében a következőket mondotta: „F. K. vádjait képviselői hivatása teljesítésében emelte s e miatt bíróság feleletre nem vonható: mert a pártkörben való értekezlet az országgyűlési tanácskozás előkészítése lévén, a tárgyalási szabályokon kívül egyéb korlátozásokat nem tűr és a szólásszabadság a pártkörben a parlamentarizmus céljaira nézve ép oly nélkülözhetlen, mint az országgyűlési tanácskozásokon. A panaszolt cselekmény ilyenmü felfogásán nem változtat azon körülmény, hogy F. K.

A képviselői hivatás illetén felfogása azonban s az abból a felelőtlenség terjedelmére vont következtetés helytelen.

Azon kérdések, vajjon kívánatos-e s mily mértékben, hogy a képviselőház tagjai igyekezzenek a házon kívül is politikai befolyást szerezni, mily mértékben kívánatos, hogy választóikkal politikai tárgyokról értekezzenek, vajjon kizárólag vagy csak tulnyomólag is őket illeti-e a kötelesség a közvéleményt a közügyek állapota iránt tájékoztatni, — mindez vitás lehet a politika szempontjából. Nem lehet azonban vitás az, hogy valaminthelyett egy részt a képviselő a házon való működésében jogilag teljesen független választói akaratától, ugy másrészt jogilag semmi kötelezettsége a házon kívüli működésre nincsen. Az alkotmányos jogok voltaképeni alanya nem az országgyűlés egyes tagja, hanem annak két háza. Az egyes tagnak csak annyiban vannak jogai és kötelezettségei, a mennyiben szükséges, hogy az országgyűlés házai a maguk egészében gyakorolhassák az alkotmány által reájuk ruházott jogokat és kötelezéseket. Így az országgyűlés tagjainak hivatása nem lehet egyéb, mint az országgyűlés működését megvalósítani. Ennek folytán a felelőtlenség privilegiuma, melynek legisationalis indoka az országgyűlés működését védeni, csak akkor illetheti őket, midőn az országgyűlésnek, mind egésznek működésében, mint tagok részt vesznek.

Az, hogy a felelőtlenség nem terjed ki a házon kívül mondottakra, — ha csak az illető nem a ház megbízásából jár el, — a külföldi parlamentarizmus államokban általán el van ismerve.

Nálunk a kérdés ujabbán megfordult a bíróságok előtt; a Curia 1889. máj. 9-én 3837. sz. a. hozott ítéletében szin-

---

neheztelt beszéde közzé lett téve, mert a pártértekezletek közérdekűek és (a mennyiben a párt másképp nem intézkedik), nyilvánosságra hozhatók. F. K. polemikus levele beszédével oly szoros kapcsolatban áll, állításainak abban való fenntartása, melyre a panasz súlyt fektet, képviselői eljárásában tett felszólalásával annyira függ össze, hogy csupán e levél miatti perbefogása csak az immunitás megkerülése, a közvetlenül per tárgyává nem tehető beszédnek közvetett uton megbosszulása volna.“ (Az 1875—78-iki országgyűlés képviselőházának iratai közt 850. sz. a.) Ezt a véleményt a ház elfogadta 1878 május 24-iki ülésében.

tén ily értelemben ítelt, kimondván, hogy a felelőtlenség nem terjed ki a választókhöz intézett nyilatkozatokra.²⁵⁾

III. Mi a felelőtlenség jogi hatálya? A jogi felelősség abból áll, hogy valaki ellen ténykedéséből jog keletkezik; a felelőtlenség privilegiuma tehát abból, hogy valaki ténykedéséből egyébként ellene jogszabály folytán keletkező jog kivételesen nem keletkezik; jelen esetben tehát az a jog, mely privilegiált nyilatkozat által esetleg elkövetett delictumból a nyilatkozó ellen rendszerint keletkeznék, nem keletkezik. Keletkezhetik pedig delictumból az államnak büntetési vagy fegyelmi joga, vagy magánjogi alanynak kártérítési joga. Hogy a parlamentáris testületek tagjainak felelőtlensége mindhárom jog keletkezését gátolja, következik a felelőtlenségnek egész általán kimondásából.²⁶⁾ Miután azonban a disciplináris büntetési jog vagy magánjogi kártérítési igény keletkezése aránylag kivételes eset s miután a delictumok sajátos jogkövetkezménye a büntetési jog keletkezése, a felelőtlenség lényege a privilegiált bűntények büntetlensége, s így a privilegium hatását tulajdonkép a büntetőjog állapítja meg.

Miután a bűntény minősége²⁷⁾ a privilegiumra befolyással nincs, az kiterjed minden bűntényre, mely szóval elkövethető. E szerint az országgyűlésen és a delegációkban tett

²⁵⁾ A felelőtlenség terjedelmére nézve l. *Nagy Ernő*: „Államjogunk köréből“ cz. értekezését a Budapesti Szemle 1889. augusztusi számában. Tévésen állítja azonban Nagy Ernő, hogy a fentidézett ítéletben: „a Curia a semmisségi panasz ama pontjára, hogy a képviselőnek választóihoz intézett nyilatkozatait a mentelmi jog védi, nagyon helyesen azt felelte, hogy ennek eldöntése illetőségéhez nem tartozik.“ Hogyan mondhatta volna a Curia azt, hogy a büntető jog egy szabályának adott esetben alkalmazható vagy nem alkalmazható voltának eldöntése nem tartozik illetősége körébe, beláthatatlan.

²⁶⁾ Az 1867. nov. 18. képviselőházi határozat szerint az országgyűlés tagja a privilegiált nyilatkozatokért csak „azon ház által vonathatik felelősségre, melyhez tartozik.“ Miután pedig a háznak tagjai felett csak disciplináris hatalma van, ily nyilatkozatokból csak ezen disciplináris felelősség állhat bc. Németországra nézve, hogy ezen privilegium minden más disciplináris felelősség ellen is véd, külön ki van mondva az alkotmány 30. pontjában. Hogy véd-e magánjogi kártérítés ellen l. *Laband* id. m. I. k. 876. I. és *Kissling* id. ért. 23. I.

²⁷⁾ A német birodalom némely államában azelőtt ki voltak véve a felelőtlenség alól egyes bűntettek. L. *Zoepfl*: Grundsätze des allgemeinen und deutschen Staatsrechts. II. Th. 480. I.

nyilatkozattal büntetlenül elkövethető: felségsértés elkövetésére való felhívás (btk 134. §.) király ellen vagy a királyi ház tagjai elleni sértés (140. és 141. §§.), hűtlenségre való felhívás (149. §.), felhívás lázadásra (158. §.) az alkotmány, a törvény, a hatóságok vagy a hatósági közegek elleni izgatás (171—174. §§.), rágalmazás és becsületsértés (258—277. §§.) párviadalra kihívás vagy buzdítás (293, 295. §§.), levél és táviradasürgönytítoknak megsértése (327. §.), a titok tiltott felfedezése (328. §.), felbujtás útján pedig jóformán minden bűntény.²⁸⁾

Miután — mint mondtuk — valakinek valamely cselekvénye miatti jogi felelősségre vonása csak ott forog fenn, ha ellene azon cselekvényből keletkezett jog érvényesítettik: a felelőtlenség csak azt állapítja meg, hogy privilegiált nyilatkozat által elkövetett delictumból jog nem keletkezik a nyilatkozó ellen, de nem azt, hogy a delictum más esetleges jogi következményei be ne álljanak. Minden esetben tehát — kivételével a büntetési jognak és kártérítési igénynek, — midőn ily privilegiált nyilatkozat delictualis minősége jogilag tekintetbe jó, az mint delictum bírálendő meg. E szerint az ily delictumra való felbujtás és segély büntethető; alkalmazhatók rá a jogos védelem és a retorsio elve (btk 275. §.)²⁹⁾. A felelőtlenség tehát

²⁸⁾ *Binding* szerint (id. m. 675. l.) a felbujtás nem esnék a felelőtlenség oltalma alá, mert ez esetben az illető nem azért vonatik felelősségre „a mit a házban mondott, hanem azért, a mit a házban kívül tett, és azon szavakkal csak megkezdett.“ Csakhogy ez esetben is a büntetési jog közvetlenül — há nem is kizárólag — a nyilatkozatból keletkezik; az pedig, hogy a nyilatkozat hatása alapján mily delictumot képez a felelőtlenség általánossága folytán közömbös.

²⁹⁾ Németországban a törvényszékek előtt megfordult az a kérdés: alkalmazható-e a büntető törvénynek az a határozománya, hogy nyomban viszonzott kölesönös becsületsértés esetében a bíróság a büntetés alól mindkét felet vagy csak azok egyikét felmentheti (német btk 193. §., magyar btk 275. §.). akkor, ha a nyomban viszonzott becsületsértés a felelőtlenség privilegiuma alá eső nyilatkozatban történt. Az első bíróság az alkalmazhatóság mellett, a főtörvényszék az ellen ítélte. *L. Fuld*: Die strafrechtliche Immunität der Mitglieder des deutschen Reichstags. Gerichtsaal 1883 532. l. és *Binding* id. m. 676. l. A magyar büntetőtörvény szerint ez esetben a bíróság a bűnösséget megtartozik azért állapítani; ez azonban nem lehet akadály a ezen szabály alkalmazhatóságának parlamentarizmus nyilatkozatra is, mert a privilegium ily nyilatkozat büntethetőségét szünteti csak meg, nem bűnösségét is, mert hisz nem jogosítja fel az illetőket a privilegiált bűntények elkövetésére.

csak egyes jogi következmények alól mentesít, nem mind-egyik alól s annál kevésbé mentesít a büntetőjogi szabályokban foglalt cselekvési szabályok alól; nem ad jogot a privilegiáltaknak a büntetés alól felmentett cselekmények elkövetésére.

Hogy hivatásuk folytán külön privilegium nélkül menyiben vannak jogosítva az országgyűlés és a delegatiók tagjai oly nyilatkozatokra, melyek más polgároknak tiltottak, arról alább lesz szó.

A magyar birodalom államjogi alkatánál fogva felmerülhet az a kérdés, hogy a felelőtlenség privilegiuma érvényes jog-e a horvát jog területén. A delegatiók tagjainak felelőtlensége, miután ez a Horvátország által is elfogadott. 1867:12. czikkben állapított meg, Horvátországban is fennáll. Másként az országgyűlés tagjainak felelőtlensége. Miután a felelőtlenség nem az országgyűlési tagoknak hivatásuk teljesítése céljából elkerülhetetlenül szükséges cselekvényeknek megtételére adott közjogi jogosítvány, hanem a hivatással való visszaélésnek büntetőjogi és magánjogi következményei alól mentesnek hagyása, az nem az államjognak, hanem a magyar büntető, illetve magánjognak része, s mint ilyen Horvátországra nem terjed ki. Természetesen más kérdés az, hogy a horvát jog a maga részéről nem-e állapítja meg a magyar országgyűlés tagjainak felelőtlenségét. Ezen a felfogáson nem változtat az, hogy ezen büntetőjogi szabálynak célja az alkotmány biztosítása. Mert a büntetőjog számtalan más szabálynak, p. melyek a felségsértés, hűtlenség, lázadás tilalmát és büntetendőségét állapítják meg, szintén az állam vagy az államjog védelme a célja; s mégis kétségtelen, hogy ezekre vonatkozólag a horvát törvényhozás önállóan intézkedik. Igaz, hogy visszás állapot lenné, ha Horvátországban megbüntetnének valakit oly tettet, melynek büntetlenségét a magyar törvényhozás az alkotmány érdekében levőnek tekintett; — de ép oly visszás állapot lenne az is, ha Horvátországban meg nem büntetnének oly tettet, melyet a magyar törvényhozás, mint a magyar birodalom alkotmánya elleni támadást eltílt, természetesen horvátországi lakosnak is; pedig hogy a büntetőjogi törvényhozás

különbözősége folytán ez lehetséges, kétségtelen. Mindez azonban csak azon nehézségeket mutatja, melyek létesülnek az által, hogy szoros államjogi kapcsolatban levő két területen a közös jogrend védelmére is külön-külön törvényhozás intézkedik. Egyébként a közös törvényhozási intézkedés a mentelmi jogra nézve sincs kizárva, csak az 1868:30. t. cz. megváltoztatására megállapított módozathoz van kötve.

A felelőtlenségről legislationalis szempontból.

Ismeretes, hogy a felelőtlenség ugyanazon tartalommal, mint nálunk, jelenleg az összes parlamentaris államokban fennáll. Keletkezett Angliában, hol hosszas előzetes küzdelmek után végleg megállapított az 1688-iki Declaration of rights 9. cikkében. A kontinentalis alkotmányok közül elsőnek az 1791. szept. 3-iki francia alkotmány tartalmazta ugyanezt a szabályt; az azután keletkezettek pedig egyrészt az angol miuta, másrészt a népsouverainitási elméletek befolyása alatt³⁰⁾ mind ismételték. — Kisérlet a felelőtlenség korlátozására újabb időben Németországban történt; 1879-ben a német birodalmi kormány az országgyűlés elé oly tartalmu törvényjavaslatot terjesztett, mely szerint az országgyűlés tagjait kizárással és a választhatóság elvesztésével büntetheti, továbbá jogositva van, ha a nyilatkozat a közönséges büntetőjog szerint büntethető, az ügyet a büntető bírósághoz utasítani. A javaslat azonban törvénynyé nem vált.³¹⁾ Daczára azonban nagy elterjedtségének, az iránt valjon jogosult-e a felelőtlenség vagy sem s ha jogosult, mi okból, az irodalomban a vélemények igen eltérők.

Némelyek azt állítják, hogy ez a felelőtlenség logikai szükségességgel következik a parlamentaris alkotmány természetéből, illetve a parlamentek tagjainak jogköréből ugy,

³⁰⁾ Nálunk is a mentelmi jogra vonatkozó minden nagyobb országgyűlési vitánál mutatkozott a népsouverainitási elmélet.

³¹⁾ A javaslat szövegét l. *Schleiden*: Die Disciplinar und Strafgewalt parlamentarischer Versammlungen.

hogy ezen szabály külön megállapítás híján is fennállana;³²⁾ mások szerint ez nem következik ugyan a parlamenti tagok jogállásából, tehát azoknak rendes jog szerinti felelőssége lenne a consequens jog; de ezen privilegium felállítása mégis indokolt, mert a rendes jog szerinti felelősségre vonással való visszaélés lehetősége nagyobb veszély, mint amilyen a privilegiált bűntények büntetlenségével járó hátrány;³³⁾ ismét mások szerint a parlamentararis nyilatkozatok büntetlensége egyáltalán indokolatlan s megszüntetendő;³⁴⁾ végre még mások szerint a felelőtlenség fentartandó ugyan, de a parlamentararis nyilatkozatok által rágalalmazottaknak bíróság előtt elégtétel adandó.³⁵⁾

A következőkben vizsgálni fogjuk, mennyiben indokolt ezen privilegium; még pedig először mennyiben indokolható jogi szempontból; másodsor, mennyiben czélszerűségi szempontból. Vizsgálódásunkban csak a büntetés alóli exemptiót vesszük tekintetbe, miután az a privilegium lényege.

Jogi szempontból vizsgálva az a kérdés: következik-e a parlamentararis testületek, illetve azok tagjainak jogállásából az, hogy alakilag hivatásuk körében tett nyilatkozataik büntetés alá nem vonhatók? Jogállásuk kizárja-e bizonyos

³²⁾ Ezen a véleményen: *K. S. Zachariae*: Sind in den deutschen constitutionellen Monarchien die Gerichte befugt über Klagen zu entscheiden, welche vor ihnen wegen gesetzwidrigen Aeusserungen eines Mitglieds der I. oder II. Kammer erhoben werden (Archiv für die civilistische Praxis 1833); *C. Welcker*: Verantwortlichkeit der Landstände (Staatslexicon von Rotteck und Welker 15. kötet); *Nagy Ernő* idézett értekezésében.

³³⁾ Ezen a véleményen: *Mohl*: Die Geschichte und Literatur der Staatswissenschaften I. k. 310. l. és Staatsrecht, Völkerrecht und Politik I. k. 314. l.; — *H. Schulze*: Das preussische Staatsrecht II. k. 164. l.; — *Rönne*: Das Staatsrecht des deutschen Reichs I. k. 270 l. és Das Staatsrecht der preussischen Monarchie I. k. 299. l.; *H. A. Zachariae*: Ueber Artikel 84, der preussischen Verfassungs-Urkunde.

³⁴⁾ Ezen a véleményen: *Hermann*: Ueber die Strafrechtliche Verantwortlichkeit der Mitglieder der Ständeversammlung (Archiv des Criminalrechts, N. F. 1853); *Gerau*: Können in den deutschen constitutionellen Monarchien die Mitglieder ständischer Kammern wegen gesetzwidrigen Aeusserungen vor den Gerichten des Landes zur Verantwortung gezogen werden. (Zeitschrift für Civilrecht und Process N. F. 1845.); *Gerber*: Grundzüge eines Systems des deutschen Staatsrechts 136. l., *Binding* id. m. 671. l.; *Heinzi*: Die Straflosigkeit parlamentarischer Rechtsverletzungen.

³⁵⁾ Igy: *Kissling*: Die Unverantwortlichkeit der Abgeordneten; — *L. v. Bar*: Die Redefreiheit der Mitglieder gesetzgebender Versammlungen.

körben a büntetőjognak rájuk való alkalmazását? Ennek megvizsgálása czéljából ki kell indulni abból, hogy minden büntetőjog-szabály két különböző tartalmu és természetű jogszabály összekapcsolásából áll: az egyik jogszabály az, mely valamely cselekvényt parancsol, vagy tilt, a másik az, mely az első szabálynak valaki részéről való áthágása — s esetleg azon kívül egyéb körülményeknek fenforgása esetén — büntetési jogot ad az államnak; az első szabály az alattvalóknak, a második az államnak szól; az első köteleltséget; a másik jogot ad.³⁶⁾ Ha tehát valamely cselekvény, mely rendszerint a büntetőjog szabálya alá esnék, kivételesen, a cselekvő személy jogállása folytán, nem esik az alá, annak két oka lehetséges: vagy az illető bizonyos cselekvésre vonatkozólag nincs kötelezve a parancsot, vagy a tilalmat tartalmazó jogszabály által azért, mert jogállása magába foglalja a rendszerint tiltott cselekvény véghezvitelére való jogot, — vagy az illető jogkörénél fogva kizárhatja az állam büntető cselekvésének alkalmazását.

Meg kell tehát vizsgálni az országgyűlés és tagjai jogállását ezen két irányban, vagyis először, hogy fel vannak-e mentve a jogi cselekvési szabályok alól és másodsor, hogy kizárhatják-e az államot esetleg ellenük megillető büntetési jognak foganatosítását.³⁷⁾

Vizsgáljuk előbb az országgyűlés, aztán tagjainak jogállását a jogi cselekvési szabályokra való tekintettel.

Igaz-e, hogy az országgyűlés házai nem léphetik át

³⁶⁾ A büntető jogrendszer ezen két elemére vonatkozólag l. *Binding*: Die Normen und ihre Uebertretung.

³⁷⁾ Az első nézetet vallja K. S. *Zachariae* id. értekezésében: „Denn da das Gesetz der einzige Maasstab des Rechts für die Mitglieder des Staats, als solche ist so wäre es ein Widerspruch, wenn diejenigen, welche daher das Volk in Beziehung auf die Ausübung dieser Gewalt vertreten, d. i. als eine und dieselbe Person mit dem Volke zu betrachten sind, gleichwohl für das, was sie in dieser Eigenschaft gethan haben, zur Verantwortung gezogen werden könnten. Vielmehr gilt von ihnen, insofern sie in dieser Eigenschaft handeln und zu handeln berechtigt sind, dasselbe, was von dem Volke, d. i. von dem Souveräne selbst gilt: „*Princeps legibus solutus est.*“ A második nézetet vallja, úgy látszik, *Nagy Ernő*, ki azt tartja ugyan, hogy „felelős, ellenőrzés alatt álló souverain hatalmat kezelő organum contradictio in adiecto lenne,“ de másrészt azt tartja, hogy a képviselő kötelessége a törvény tiszteletében előljárni.

az állam cselekvési szabályait, vagyis, miután testület, mint olyan, más cselekvésre, mint nyilatkozatra vagy akaratnyilvánításra nem képes, igaz-e, hogy az *országgyűlés házai* nyilatkozataikkal nem sérthetik az állami cselekvési szabályokat. Hogy valamely testület akaratnyilvánítása soha ne lehessen jogsértő, csak úgy lehetséges, ha minden akaratnyilvánítása törvényt képez. Az ilyen testület, a milyen volt p. a francia constituante, csakugyan semmi jogi korlátolásnak nem volna alávetve s a maga egészében határozatai által ép oly kevésbé sérthetné a jogot, mint egy abszolút uralkodó, mert hiszen minden ténykedése, illetve határozata által a netán jelenlegi akaratával ellenkező jogszabályt megszüntetné. Hogy azonban a parlamentáris államok parlamentjai (melyeket incorrectül neveznek törvényhozó testületnek vagy törvényhozásnak, mert hisz nincsenek jogosítva törvényt hozni) nem ilyen testületek, világos. A parlamentaris testületek jogköre az alkotmányjogban szorosan meg van határozva. A míg az ezen jogkörben foglalt jogokkal élnek, cselekedhetnek politikailag vagy erkölcsileg helyesen vagy helytelenül, az ország kárára vagy hasznára, de nem cselekedhetnek jogtalanul, s ezen jogkörön belül csakugyan szükségkép felelőtlenül kell eljárhatniok, senki sem lehetővén jogosítva jogszerű határozataikat azokat észszerűtlensége, czélszerűtlensége miatt megmásítani; a felelőtlenségnek ez a neme következik a parlamentek jogállásából, abból, hogy minden állami functióhoz szükséges nyílt vagy hallgatag jóváhagyásuk s így hozzájárulásuk nélkül s még inkább akaratuk ellenére az állam uralma nem vihető. Oly határozata azonban az országgyűlésnek, mely jogkörén kívül esik, jogilag hatálytalan, s ha azonfelül az az államnak valamely általános tiltó szabályába ütközik, az országgyűlés tagjainak abban való részvétele delictum. Parlamentaris államban valamint az uralkodónak jogköre tüzetesen meg van állapítva, ugy az országgyűlésé is; az uralkodó sem *legibus solutus*; s ha az uralkodó mégis felelőtlen, ugy bizonyára nem azért az, mintha nem lennének jogszabta kötelességei, mintha nem követhetne el jogsértést; annál kevésbé lehet az országgyűlés, illetve annak tagjai ez okon felelőtlenek.

További kérdés: van-e az országgyűlési *tagoknak* hivatásában oly jogkör, a minek folytán fel lennének mentve a jogrend felállította cselekvési szabályok alól? Az országgyűlés tagjainak hivatása az országgyűlés működését megvalósítani, közelebről: a határozatokat szavazás útján létesíteni s azokat megbeszélés útján előkészíteni. Hogy a szavazatok csak akkor nem lehetnek jogsértők, ha az országgyűlésnek jogkörén belül hozott határozatának létesítésére szolgáltak, az imént láttuk. Az a kérdés marad fenn, hogy az országgyűlési tagok kötelessége a határozatokat megbeszélés útján előkészíteni, feljogosítja-e őket oly nyilatkozatokra, melyeket a jogrend rendszerint többi alattvalóinak tilt. Ugy látjuk két irányban szabadabb szó illeti őket, mint más polgárokat. Egyrészt, miután az országgyűlés az állam souverain akaratának létesítésében van hivatva közreműködni, az állam souverain akaratát pedig a fennálló törvények nem korlátozzák, az országgyűlés tagja csak kötelességét teljesíti akkor, ha az állam bármely fennálló törvényének, melyet helytelennek tart, törvényes uton való módosítására törekszik; a míg tehát nem törekszik egyéb, mint az országgyűlést ily törvény módosítását tartalmazó javaslat elfogadására reá birni, jogosítva van azon törvényeket is, melyek ellen való izgatást, mint az állami és társadalmi rend alapjainak megtámadását a jog tilt (btk. 172. 173. §-a) nem csak bírálni, mit mindenkinek szabad, hanem ellenük az országgyűlésen belül gyűlöletet ébresztetni, izgatni. — Másrészt ugyancsak abból, hogy csak az lehet souverain állami akarat, mihez az országgyűlés hozzájárul, következik, hogy tárgy tekintetében, melyre figyelmét kiterjeszteni tartozik, összeesik az országgyűlés hivatásköre az állam hivatáskörével; a mi az állam szervezete és működésére befolyással van, a mi az állam gondoskodásának és megfigyelésének tárgyát képezi, tehát a társadalmi állapotok összessége: az mind tárgyát képezi az országgyűlési határozathozatalnak s megbeszélésnek. Az országgyűlés tagjának e szerint kötelessége felszólalni minden esetben, a midőn valószínűségét látja annak, hogy az állam organumai hivatásukat rosszul teljesítik, vagy hogy egyesek tevékenysége az állam kárára van. Es épen mert

ez az államjog értelmében őt illető hivatás tartalmához tartozik, ily felszólalása esetében a hivatásteljesítés védelme védi a rágalmazás vagy becsületsértés vádjá ellen, mindaddig, míg be nem bizonyul, hogy tudva hamis dolgokat állított.

Ennyiben védi a hivatás az országgyűlés tagjait privilegium nélkül is, úgy mint véd mindenkit, külön megállapítás nélkül a hivatása, ha az oly cselekvényekre jogosítja és kötelezi, melyek másoknak tiltvák. De világos, hogy minden más delictumot involváló nyilatkozatra nézve, mely csak a parlamenti hivatás teljesítése alkalmából s a hivatással való visszaéléssel mondatott el, ez a körülmény nemcsak hogy védelmet nem nyújt, hanem ellenkezőleg csak annak súlyosabb beszámítását igazolja. Mert sehonnét sem lehet oly hatásos szóval megtámadni az állam s egyesek érdekét, mint épen a parlamentből. Mint fent említettük, ennek megfelelőleg a régi magyar jog az országgyűlésen történt minden bűntényt s ezek közt a rágalmazást is, súlyosabban fenytetni rendelte, mintha nem ott történt volna.

Ha tehát az országgyűlés és tagjainak jogállásából nem következik is a mentesség a cselekvési szabályok alól, fennforog a lehetőség, hogy, bár nyilatkozataik lehetnek jogsértők; ők még sem lehetnek alávetve az állam büntető hatalmának, mi oly módon volna lehetséges, hogy oly jogkörrel bírnak, hogy az állam büntetési jogának érvényesítését jogukkal élve tényleg megakadályozhatják. Ily joggal azonban parlamentarizmusban egy-egyedül az uralkodó bír. Az ő jogköréhez és csak az övéhez tartozik az állam büntetési jogával rendelkezni, a mennyiben ő jogosítva van pertörlés vagy kegyelem által minden esetben a büntetési jog fennforgásának megállapítását s azzal annak létesülését, vagy az állam megállapított büntetési jogának gyakorlását akarathatványlása által kizárni. S ezért, s számtalan egyébért, az uralkodó felelőtlensége valóban következik jogállásából, mert képtelenség, hogy alá legyen vetve az állam büntetőhatalmának az, a kinek nevében és megbízásából a büntetési jog megállapítatik s a ki a concret büntetési jog alkalmazása vagy nem alkalmazása iránt rendelkezik.

Semmikép sem bírnak azonban ily jogokkal az országgyűlés házai vagy annak tagjai. Az állam semminemű közegei nem járnak el az ő megbízásukból, semmi közegei sincsenek kötelezve az ő utasításaik szerint eljárni.

De ha így, directe, semmi jogi befolyással sem bírnak az állam igazgatására, indirecte igen, az által, hogy az államnak jogalapon való igazgatása — a költségvetés és az ujonczjutalék szedésének, ezen két legfőbb kormányzati cselekvénynek, törvény, még pedig időre hozott törvény útján való létesítésének szüksége folytán — beleegyezésükhöz van kötve. Oly jogokkal bírnak tehát, melyekkel élve az államnak igazgatását közvetve irányozhatják az által, hogy — a jogszerinti igazgatás lehetősége beleegyezésükhöz lévén kötve, — az igazgatás lehetőségét mindig megszüntethetik, persze a nélkül, hogy kötelezhetnék a végrehajtó hatalmat az igazgatás azon irányára, melyet óhajtanak. Miután tehát így egyrészt az országgyűlés házai bármikor lehetetlenné tehetik, — a nélkül, hogy jogsértést követnének el, — az igazgatást s másrészt, még ha jogkörüket túllépve jogsértést követnének is el, nem áll eszköz a főhatalom birtokosának rendelkezésére sem a jogsértést megszüntetni, de még arra sem, hogy a parlament hozzájárulása nélkül a jog keretén belül folytassa az állami igazgatást: parlamentáris államokban az állami életnek a jog alapján való folytatása feltételezve van az országgyűlés házainak önkénytes alkalmazkodásától a joghoz. Ezért lehet mondani, hogy a parlamentaris testületek daczára annak, hogy jogaik és kötelességeik szorosán meg vannak állapítva s így jogsértést követhetnek el, mégis a maguk egészében felelőségre nem vonhatók. Mert lehetetlenség, hogy az állam valamely organuma ítéljen a jogszerűsége felett valamely testület akaratnyilvánításának, mely testület működése helyettesíthetlenség feltétele az állami élet folytathatásának. Az országgyűlés ezen felelőtlenségéből azonban az országgyűlés tagjaira nézve csakis annyi következik, hogy azok nem vonhatók felelősségre azon cselekvényükért, mely által a testület felelőtlen akaratnyilvánítását létesítették, vagyis a határozat létesítéséhez hozzájáruló szavazatukért. Semmikép sem következik azonban az, hogy ne lehetne a parlament

valamely tagját felelősségre vonni oly szavazatért, mely nem létesített testületi határozatot, ha ugyan azon szavazat által bűnös eredmény akart elérni; — igaz, hogy ily szavazat nem válna jogszerűbbé, ha azt a testület többsége tenné, de ily esetben ki lenne zárva annak az állam általi üldözése, mert az jelentené az állam jogi rendjének feloszlását. — Szintügy nem következik a testület felelőtlenségéből az egyesnek a testület ülésén tett, bármely nyilatkozatának felelőtlensége; mert ez nem a testület akaratnyilvánításának része és így nem oszthatja annak minőségét. Arra nézve pedig, hogy a testület tagjait akkor is illesse felelőtlenség, midőn akaratnyilvánításuk egyéb, mint a testület akaratnyilvánításának létesítése, nincs semmi jogi indok, mert azon indok, mely a testületnek, mint egésznek felelőtlensége mellett szól, hogy t. i. a testület önkéntes alkalmazkodása a joghoz feltétele az állami élet jogszerű voltának, az egyes tagra nem áll. Egyesek jogellenes cselekvénye nem képes megakadályozni az állami életet; minden egyes közreműködése a testület munkájában nem feltétele a testület jogszerű működésének s így az állami élet lehetőségének.

Összefoglalva az eddigieket jogállásukból folyónak látjuk a parlamenti tagok felelősségének kizárását egyrészt oly parlamenti nyilatkozataikért, melyek, bár a többi polgároknak tiltvák, nekik hivatásukból folyó kötelességük és azért jöruk; másrészt azon szavazataikért, melyek meg-egyeznek a parlament határozataival. Fenmarad az a kérdés: forog-e fenn ok arra, hogy az állam az országgyűlés tagjai iránt büntető hatalmának gyakorlására nézve politikai szempontból másként járjon el, mint egyéb polgárokkal szemben.

Természetes, hogy ha az állam ezt teszi s az országgyűlés tagjainak több garanciát nyújt büntető hatalmát kezelő organumainak visszaélései ellen, ugy ennek indoka csak az lehet, hogy az országgyűlés tagjainak parlamenti nyilatkozataiért való törvénytelen megbüntetése oly politikai veszélyt rejt magában, mely más törvényellenes elítélésekben nem rejlik s így az ily különleges intézkedés csak oly mérvben lehet indokolt, a mely mérvben szükséges az

ép ezen különös veszély elhárítására. Mert az, hogy az országgyűlés tagjai az állami organumok esetleges visszaélései ellen akkor is jobban védessenek, midőn az nem rejt nagyobb bajt magában, mintha más polgár irányában történik, teljesen indokolatlan lenne. Személye kedvéért a jogegyenlőség alapján álló államban senkinek sem lehet igénye a jogrend fokozottabb oltalmára, mint másnak. Az pedig, hogy az állam büntető hatalmát kezelő organumainak törvénytelen eljárása ellen valaki megóvassék minden lehető eszközzel, ez oly minimalis igény, hogy azt az állam minden polgára teljes mértékben igényelheti. Ennek megfelelőleg arról gondoskodni, hogy az állam organumai a büntető igazságszolgáltatásnál, tehát akkor, midőn az állam mint a társadalmi rend őre s a jogtalanság megtorlója s így *κατ' ἐξοχήν* erkölcsi hivatásában szerepel, valóban az államnak ezt a hivatását szolgálják, az államnak legelső, legkezdetleesebb, de legfontosabb kötelessége is. S ha minden garancia daczára az igazságszolgáltatásban előfordulható hibák a polgárok bizonyos részével szemben elkövetve nagyobb veszedelemmel vannak egybekötve, mint a többi polgároknál, úgy az állam csak annyit tehet, hogy ezen nagyobb veszedelmek bekövetkezését megakadályozza.

Két ok van, mely miatt különös, politikai veszélylyel jár, ha az országgyűlés tagja felett országgyűlési szereplése alkalmával tett nyilatkozatai miatt törvénytelenül ítélnék, oly veszélylyel, mely más polgár törvénytelen elítélésénél nem forog fenn. Az egyik az, hogy ez által esetleg az országgyűlés jövőbeni akaratnyilvánítása módosittatik, mi az alkotmányuk a törvényes formák megtartása melletti kijátszására vezethet; a második az, hogy a kormánynak és a bíróságnak ily törvénytelen eljárása, sőt még az ily eljárásnak az országgyűlés részéről való feltételezése is, az országgyűlés s a kormány közti conflictusra vezethet, mely conflictus, — miután parlamentaris államban a jog alapján való kormányzás a főhatalomban részeseknek önkénytes együttműködése által lehetséges csak — a jog alapján meg nem oldható. Igaz, hogy ily conflictus a kormány bármely ténykedéséből is származhatik, de létesülése ily alkalmából igen közel fekvő.

Vitás lehet, valjon különös intézkedéseket ez a két körülmény indokoltá tesz-e, s valjon azok megelőzésére nem elégséges-e a rendes jogszervezet. Mert képzelhető ugyan, de mindenesetre valószínűtlen, hogy valamely kormány az alkotmány kijátszására épen egyes országgyűlési tagok törvényellenes elítélését válassza eszközül, mely eszköz igényli a bíróságok bünyös közreműködését is s így a nehezebben keresztül vihetők közé tartozik, holott a parlamentararis testületek pártviszonyainak befolyására választásoknál s egyebütt könnyebben s kisebb feltűnéssel s nagyobb eredménnyel keresztülvihetők állnak minden kormány rendelkezésére.³⁸⁾

Ezek alapján tehát méltán kérdéses lehet, valjon az alkotmány kijátszásának ilyen módja ellen, melynek elkövetésének akadályául a birói függetlenség biztosítékai is szolgálnak, nem-e elégségesek az alkotmánynak a jogban és a szabad közélet egyéb nyilvánulásaiban fekvő garanciái, melyek pedig elegendőknek tekintetnek nagyobb és könnyebben elkövethető alkotmánysértések meggátlására. S másrészt arra nézve, hogy az országgyűlés ne idézzen fel indokolatlanul conflictust valamely tagjának parlamenti hivatásával való visszaélés miatti jogos megbüntetése miatt, nem-e kell elég garanciának lenni az országgyűlés helyes politikai érzékében, midőn ettől függ az egész állami lét egészséges volta.

Mindezek eldöntése nem valamely állam intézményeinek, hanem az ország közléte erkölcsi minősége mérlegelése alapján történhetik csak s így ezekre ország és kor szerint igen különböző lehet a felelet. De ha úgy tartjuk is, mint azt minden parlamentararis állam törvényhozása tartja, hogy a rendes jog és az alkotmány rendes biztosítékai nem elégségesek a parlamentararis nyilatkozatok feletti igazságszolgáltatás esetleges visszaéléseiből származó politikai bajok elhárítására: kérdés marad, mily eltérés a rendes jogtól

³⁸⁾ A Wesselényi-féle eset erre nézve is tanulságos. Mutalja azt, hogy jogtalan vagy jogtalanoknak tartott politikai perek, ha befolyásolják az országgyűlést, úgy bizonyára nem a kormány javára, s hogy így valóban jogsértő politikai elítélések a lehető legeztszerűtlenebb eszköz valamely alkotmány megtámadására.

szükséges arra, hogy az említett két veszély: az alkotmány kijátszása a parlamentararis testületek akaratanak ilyenmü befolyása által s az ugyanily okból felmerülhetü conflictus, elháritassék. Azt tartjuk, mindkét czél teljesen el van érve akkor, ha a parlamentben történt nyilatkozatok által elkövetett jogsértés büntethetősége az illetü ház beleegyezésétül van függövé téve; ez által meg van akadályozva, hogy ily elitelés által a parlament akarata befolyásoltatik; mert hisz, ha az illetü ház nem lát adott esetben egy tagjának szerepléseért való felelösségre vonásában az állam organumai részéről visszaélést, ha azt tartja, hogy azon tagja vétkezett az állam törvényei ellen s esetleg méltán büntethetü, ugy ez teljes biztosíték, hogy ezen felelösségre vonás és esetleg megbüntetés nem azon czélbül s nem azon eredménnyel történik, hogy a ház akarata befolyásoltassék s az alkotmány kijátszassék. Másrészt ugyancsak a felelösségre vonásra való engedély adásában egyuttal garancia rejlik, hogy az ítélet miatt nem fog conflictus létesülni.

Minden oly privilegiálása az országgyüles tagjának, mely ezen túl megy, nincs okadatolva az alkotmány veszélyeztetésétül vagy conflictustól való aggodalom által s így mint meröben az illetü személyeknek állami czél nélkül adott privilegium helytelenitendü. S ezért helytelen a parlamentararis jogsérelmek teljes felelötlnsége is, mely nálunk s egyebütt jelenleg fennáll, mert az nemesak a parlamenti tagok parlamenti jogsértése miatti törvénytelen elitelésével járó különös veszélyek elháritására irányul, hanem egyáltalán bizonyos körben nagyobb garancia nyujtására az állami közegek visszaélései ellen, mint a melylyel más polgárok birnak, tekintet nélkül arra, hogy az esetleges visszaélés rejt-e magában különös politikai veszélyt vagy sem. S tagadhatlanul radikalisan ezt a czélt nem lehet elérni; de még ezen czél elérésére sem szükséges a felelötlnség. Mert, ha azon feltevésbül indulnánk is ki, hogy a parlament tagjai inkább ki vannak téve annak, hogy politikai czélobból jogellenesen ítéljenek felettük, (mely feltevés alaptalan, mert már maga a parlamenthez tartozás privilegium nélkül is oly oltalmat nyujt a kormánynyal szemben, melylyel más polgár nem bir), s így különös intézkedésre van szükség,

hogy felettük igazság ellenére ne ítéljenek, úgy ez is csak arra szolgálhatna okot, hogy parlamentáris nyilatkozataikkal elkövetett jogsértéseik miatt különös, a rendes bíróságnál a kormánytól való függetlenségnek s a lelkiismeretes eljárásnak még több garanciájával ellátott bíróság elé tartozzanak, de semmi esetre sem indokolhatná azt, hogy az állam büntetendőnek felismert cselekményt büntetlenül hagyjon. Az ily privilegium ellen, melynek tartalma, hogy az állam bizonyos körben büntető hatalmáról célszerűségi szempontokból lemond, általában mind az szól, a mi az igazságszolgáltatás abszolút bece mellett szól, a mellett, hogy a jog minden esetben, tekintet nélkül a közvetlen, de alacsonyabb érdekű következményekre érvényesíttessék. A büntető hatalom az állam legsajátosabb hatalma, az, a mely leglényegesebben megkülönbözteti minden más társadalmi szervezettől s a melyről épen azért nem mondhat le soha bármely irányban a nélkül, hogy ez által maga iránt s a büntetlenül hagyott jogsértés által megtámadott alattvalói iránt köteleességmulasztást ne követne el. Jelen esetben köteleességmulasztást követ el maga iránt, midőn tűri, hogy a felelőtlenség érzete által a parlamentaris életben könnyen felidézett szabadosság a nemzet jogérzékét demoralizálja s a nemzetet bevonja a gyakran politikai háttérrel nélküli parlamenti küzdelmek izgalmaiba, — alattvalói iránt, midőn őket a parlamentben elkövetett támadások ellen védtelenül hagyja.

A sérthetetlenségről.

Ezen privilegium értelmében bizonyos személyek ellen a privilegium fennállása alatt ki vannak zárva bizonyos, a bűnvádi eljárás részét képező cselekvények. Közlebbi meghatározás czéljából vizsgálendő: kiket illet a sérthetetlenség, mi a jogi hatálya, mi módon szűnik meg s mi a megszűnés hatálya.

I. Kiket illet a sérthetetlenség? A magyar országgyűlés és a két delegáció tagjait tagságuk tartama alatt.³⁹⁾

³⁹⁾ A képviselőháznak az országgyűlési tagok mentelmi jogát megállapító határozatában nincs kifejezve, hogy a sérthetetlenség az országgyűlés tagjait csak

Kérdés, mikor tekintendő valaki az országgyűlés tagjának? A képviselőháznak 1878. decz. 9-én hozott határozata szerint a képviselő olyannak tekintendő, tehát sérthetlensége kezdődik, megválasztatásától kezdve.⁴⁰⁾ A szóba jöhető három időpont közül: verificatio, országgyűlés megnyitása, választás, a képviselőház a legkorábbi választotta; nem azt az időpontot, a melytől fogva a képviselő képviselői functiókat gyakorolhat, hanem azt, a melytől fogva meg van állapítva, hogy ki lesz az összeülendő ház tagja. Indokolta ezt a határozatát azzal, hogy a *salvus conductus* is illette az országgyűlés tagját jövet és menet. Az indokolás alaptalan; mert a *salvus conductus* más volt, mint a mai sérthetlenség (kiterjedt a hozzátartozókra is, kivételes bíróság privilegiumát is magában foglalta, felfüggesztése a tábla elnökétől volt kérendő), s ez utóbbi nem is a *salvus conductus* intézményéből fejlődött. A képviselőházi határozatban foglalt szabályt azonban az igazságügyminister 1878. decz. 18-án kelt 34,794. sz. alatti rendeletében közzé tette s azt a gyakorlat alkalmazza.

Hogy mikor kezdődik és meddig tart a főrendi házi tagok sérthetlensége: az iránt nincs megállapítás. A képviselői határozatban foglalt szabály analogiája szerint, melynek értelmében a képviselő sérthetlensége kezdődik, mi-helyt ki van jelölve, hogy ki lesz a képviselőház tagja, a főrendiházi tag sérthetlenségének kellene tartani a meghívó levél kiadásától mindaddig, míg az illetőnél fennforognak azok a feltételek, a melyek alapján őt a törvény értelmében a főrendiházi tagság megilleti, tekintet nélkül arra, hogy egybe van-e hiva az országgyűlés, vagy sem. Támogatja ezt a felfogást az, hogy az 1885:7. t. cz. 18. §-a

---

tagságuk tartama alatt illeti meg; de másrészt meg azon határozat szerint a sérthetlenség csak azon tényekre vonatkoznék az országgyűlés tagjainak, melyeket országgyűlési tagságuk idején tettek. Világos azonban, hogy a képviselőház ez esetben nem azt mondta, a mit akart mondani. Ezen határozat kritikáját l. Nagy Ernő id. értekezésében.

⁴⁰⁾ A képviselőház ezen határozatát élesen megtámadja Lőw Tobiás: „Mikor kezdődik az országgyűlési képviselő mentelmi joga“ cz. cikkében (Magyar Igazságügy 11. kötet)

szerint a meghívó levél egyszer s mindenkorra adatik, nem külön minden országgyűlésre.⁴¹⁾

A magyar delegáció tagjait a sérthetlenség, miután az az országgyűlés tagjaira nézve megállapított, mint országgyűlési tagokat is illeti, minthogy a delegáció bizottsága az országgyűlésnek.

Az 1867:12. t. cz. 47. §-a szerint, miután az a bizottságok tagjaira nézve állapítja meg a sérthetlenséget, ez az osztrák delegáció tagjait is illeti. Tart a delegációi tagság a megválasztatástól az országgyűlés következő ülészájának kezdetéig, vagy az országgyűlés berekesztéseig, illetve feloszlataáig.

II. Mi a sérthetlenség jogi hatása? Tartama alatt, vagyis míg meg nem szűnik vagy fel nem függesztetik, az illetők ellen irányuló bünvádi eljárásban ellenük hatósági határozatok és cselekvények nem létesíthetők. Bünvádi eljárás alatt értendő minden eljárás, mely irányul az állam büntetési jogának megállapítására, tekintet nélkül arra, valjon az birói vagy közigazgatási hatóság előtt és által folyik-e.⁴²⁾ Nem zárja ki tehát a sérthetlenség az annak oltalma alatt álló személyek ellen a hatósági kényszert, ha az nem bünvádi eljárásnak része. Így nem a polgári ítéleten vagy közigazgatási határozaton alapuló kényszert, valamint nem a sérthetlenség beállta előtt jogerőre emelkedett büntető ítélet végrehajtását, minthogy az már nem része a bünvádi eljárásnak.⁴³⁾

Szintugy nem zárja ki a sérthetlenség a kényszert, ha az a bünvádi eljárásnak ugyan, de nem az oltalma alatt álló személy, mint vádlott ellen irányuló bünvádi eljárás-

⁴¹⁾ Ezen a véleményen *Székács Ferenc*: A magyar büntető eljárás kézikönyve 30. l.

⁴²⁾ Noha valakinek a perrendtartás 206. §-a szerint tanuskodásra pénzbüntetés, esetleg fogság terhe alatt való szoritása nem büntetés, mégis a képviselőház 1889. ápr. 10. határozata s az igazságügyminiszernek 1889. máj. 8-ikán kelt 18050. sz. alatti rendelete szerint a sérthetlenség ezt is gátolja.

⁴³⁾ A képviselőházban többször (1865—68-iki orsz. 248., 1870. okt. 24., 1883. jan. 12-iki üléseiben) folyt vita az iránt: szükséges-e engedélyt kérni a jogerős ítélet végrehajtásához. A képviselőház mindig úgy vélekedett, hogy nem, csak bejelentendő az ítélet.

nak része; így nem p. a más bűnügyében elrendelt házkutatást, vagy személymotozást, mi az u. n. Sárga könyv 68. §-a s a gyakorlat szerint lehetséges, holott az ellene, mint gyanúsított; vagy vádlott ellen elrendelt házkutatást kizárja.

Végre nem zárja ki a sérthetatlenség az oly hatósági határozatot vagy cselekvényt, mely a sérthetatlenség oltalma alatt álló személy, mint vádlott ellen folyó bűnvádi eljárásnak képezi ugyan részét, de mely nem az illető személy ellen irányul; foganatosítható tehát ilyen bűnvádi eljárásban is előnyomozás, vizsgálat elrendelése, bírói szemle, szakértők, tanúk kihallgatása. Ellenben nem foganatosíthatók: az illetőnek, mint vádlottnak vagy gyanúsítottknak kihallgatása,⁴⁴⁾ nála történő házkutatás vagy személymotozás, vád alá helyezés, végtárgyalás, ítélethozatal, előleges letartóztatás, vizsgálati fogság. Ezek a hatósági határozatok és cselekvények a sérthetatlenség oltalma alatt álló személy ellen nem foganatosíthatók még akkor sem, ha az illető azok foganatosításába beleegyeznék, mert a sérthetatlenség a hatóság jogkörét korlátozza s nem ad subjectív jogot az illetőnek a hatósági cselekvények elhárítására.⁴⁵⁾

Ezek szerint tehát a sérthetatlenség nem zárja ki az üldözési jog keletkezését, illetve — ha a bűnvádi eljárás folyamán áll be — nem szünteti azt meg; csak, miután kizárja az annak érvényesítésére szükséges hatósági cselekvények legtöbbszörét, mint az üldözési jog érvényesítésének, vagyis a bűnvádi eljárás folytatásának tényleges akadályát jelentkezik. Azért, ha a sérthetatlenség beálltakor a bűnvádi eljárás már folyamatban van, a sérthetatlenség tartama alatt a fenn elősorolt hatósági cselekvények nem létesíthetők ugyan, de a sérthetatlenség keletkezése előtt létrejött határozatok és cselekvények jogérvényesek maradnak, csak hatályuk a sérthetatlenség tartama alatt felfüggesztetik.

A sérthetatlenség, ha valaki az országgyűlés valamely

⁴⁴⁾ Kimondja külön az igazságügyminiszternek 1885. márcz. 17-iki 7063. sz. a. rendelete.

⁴⁵⁾ Az országgyűlés házai több ízben kimondták, hogy tagjaik a sérthetatlenségről jogérvénynyel le nem mondhatnak; sőt történt, hogy valamely tagnak óhaja daczára nem függesztett fel a sérthetatlensége.

házának tagjává válik, egész terjedelmében beáll. Vitattatott, s a Curia is egy ízben azon értelemben ítélte, hogy a sérthetlenség hatálya nem áll be oly bűnügyre nézve, melyre nézve az illető vádlottnak egy előbbi képviselőházhoz való tartozása folytán fennállott sérthetlenségét azon előbbi képviselőház felfüggesztette. A képviselőház ellenkező nézetten volt s a Curia ezen ítéletét 1883. febr. 17. ülésében helytelenítette. Később a Curia is elfogadta a képviselőház ezen felfogását (1884. 6731. sz. a. ítélet.⁴⁶) Ezen felfogás szerint, — bár az illető képviselőházi határozat csak azon egy esetről szól, midőn az országgyűlés berekesztése után valaki a következő országgyűlésre képviselőül választatik, — a sérthetlenségnek bizonyos személy iránt beálltával megszűnik az illető személyt az előtt illetett, de megszűnt sérthetlenség felfüggesztésének hatása; tehát a sérthetlenség újbóli felfüggesztése kérendő akkor is, ha valaki megszűnik a főrendi ház tagja lenni s tagja lesz a képviselőháznak (ily esetről ezt a véleményt nyilvánította a képviselőház 1887. ápr. 20-iki ülésében) vagy fordítva, vagy ha valaki ugyanazon országgyűlés alatt ugyanazon ház tagja volt, megszűnt lenni s újból azzá lett. Nem kérendő ellenben újra a sérthetlenség felfüggesztése, ha valaki a delegáció tagjává lesz; mert ekkor a sérthetlenség nem új jogon illeti, hanem országgyűlési tagság jogán, csak a felfüggesztést megadni jogosított organum változik.

III. Megszűnik egyáltalán a sérthetlenség hatálya az országgyűlési tagsággal; — egyes bűnügyre nézve az arra jogosított organum által való felfüggesztése folytán, — részben tettenérés által.

A sérthetlenség felfüggesztésére jogosítva van az országgyűlés együttléte esetén az országgyűlésnek az a háza, melynek az illető tagja, — az országgyűlés együtt

⁴⁶) *Kuncz* Ignác a Jogtudományi Közlöny 1884. jun. 27-iki számában legisationalis szempontból helyteleníti a képviselőház ezen határozatát s a Curia ezen ítéletét, mert: „ha a ház egy mentelmet felfüggesztett a nemzet függesztette fel. A mire nézve, tehát az intézmények által hitelesített nemzeti akaratot bírjuk, arra nézve nem szükséges még egyszer a nemzetet megkérdezni, ha csak az akaratváltoztatásnak alapos oka fenn nem forog.“ Lehetősége mindenesetre fennforog s így ezen esetben is ugyanazzal van indokolva a sérthetlenség újból beállta, a mivel az egész intézmény: lehető conflictusoknak az állam organumai közt kikerülése.

sérthetlenség által tiltott s annak felfüggesztése után fogamatossítható cselekvényeknek.⁴⁸⁾

A felfüggesztést az azon büntető ügyben, melyre nézve a felfüggesztés kéretik; illetékes bíróság tartozik kérni a háztól, melynek a gyanúsított tagja.

A felfüggesztési kérvényhez csatolandók az előnyomozási iratok, hogy a ház támpontokat kapjon hozandó határozatára nézve; ha az előnyomozási iratok nem mellékelteknek, a ház a kérvényt a képviselőháznak 1883. május 21-iki határozata szerint a bírósághoz felszerelés végett visszaküldi, azért, hogy az azon ülészakban újra tárgyalható legyen, mi egyszerű visszautasítás esetén a házszabályok szerint nem volna lehetséges.

A kérvény külalakjára vonatkozólag az 1884 decz. 23-án kelt 56440. sz. igazságügyminiszteri rendelet meg szabja, hogy „azt a törvényhozó testület mindkét házának tekintélye iránt tartozó tiszteletnél fogva“ nem a törvényszék által kiküldött vizsgálóbíró, hanem a törvényszék nevében maga az elnök írja alá. Járásbírói illetékesség alá tartozó esetekben az ily megkeresést vagy a járásbíró vagy valamely albíró állítja ki. A felfüggesztés megadása vagy megtagadása a ház, illetve delegatio joga, melylyel való élésben jogszabályokhoz kötve nincs.

A sérthetlenséget felfüggeszti azonkívül a tettenérés. Ily esetben a hatóság ugy az előleges letartóztatásra, mint a bűnvádi eljárás megindítására jogosult. Az 1867:12. t. cz. 47. §-a szerint a delegatói tagjainak „tettenérés esetében történt letartóztatásának folytathatása vagy megszüntetése iránt az illető országgyűlés együtt nem léte esetében hasonlóképen maga az illető bizottság rendelkezik;“ miből következik, hogy az ily esetben jogosan megindított

⁴⁸⁾ A német jogban meg van a helyes értelme, ha a Reichstag tagjainak sérthetlenségét megállapító törvény (Reichsverfassung, Art. 31.) külön emlékezik meg az elfogadás tilalmáról. A szerint t. i. a sérthetlenség nem akadályozza a beállta előtt megindított bűnvádi eljárás folytatását, hanem csak az országgyűlés kívánhatja az eljárás félbeszakítását; a mig ezt nem teszi, a bíróság folytathatja az eljárást; a vizsgálati fogságnak fogamatossításához azonban ily esetben a Reichstag engedélye szükséges. A bűnvádi eljárás megindításához adott engedélyben azonban ott is befnoglaltnak vétetik az engedély a vizsgálati fogsághoz.

bűnvádi eljárás folytathatása iránt nem rendelkezik a delegáció, illetve országgyűlés.

Tehát a tettenérés felfüggeszti a sérthetlenséget a ház ellenkező határozatáig az előzetes letartóztatásra, véglegesen az azon ügyben indított bűnvádi eljárásra nézve.

Az 1867. nov. 18-iki képviselőházi határozat csak annyit említ, hogy a tettenérés feljogosítja a hatóságot a képviselő előleges letartóztatására, mi természetesen nem gátolja a delegációk tagjaira nézve fennálló törvényes szabályoknak az országgyűlés tagjaira való analog alkalmazását.